

CENTRALNY PROBLEM BADAN PODSTAWOWYCH

08.06 - "Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego"

R A P O R T K O N C O W Y

GRUPA TEMATYCZNA II - MODELE WYPOCZYNKU WAKACYJNEGO
I WEKENDOWEGO W POLSCE

TEMAT 3.1 Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku i
kierunki jej dalszego rozwoju

Kierownik tematu- DR ZYGMUNT KRUCZEK

(Zespół Oddziału IT Kraków : Janusz Zdebski, Jerzy Gajewski,
Jacek Szwaja, Anna Król-Jeżabek, Bolesław Prażanowski)
Janusz Sewerniak - IT Toruń

INSTYTUT TURYSTYKI - ODDZIAŁ W KRAKOWIE

K R A K O W 1 9 8 9

BIBLIOTEKA IT
Archiw - ITC
Naukowo-Badawczych

A-975

SPIS TRESCI

1. ZAŁOZENIA BADAWCZE

str

1.1. Cel pracy i uzasadnienie wyboru tematu.....	2
1.2. Literatura przedmiotu.....	4
1.3. Problematyka badań. Podstawowe pojęcia i hipotezy badawcze.....	8
1.4. Zakres badań.....	19
1.5. Metody badań.....	20

2. WYKAZ OPRACOWAŃ STANOWIĄCYCH ZAŁĄCZNIK DO RAPORTU PREZENTUJĄCYCH WYNIKI BADAŃ W POSZCZEGÓLNYCH ZADANIACH ...

22

3. SYNTEZA. ZAKOŃCZENIE. WNIOSKI KONCOWE.....

23

(Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku i kierunki)

(jej dalszego rozwoju)

1. ZAŁOŻENIA BADAWCZE

1. CEL PRACY I UZASADNIENIE WYBORU TEMATU

Zasadniczym celem pracy jest wykrywanie, formułowanie i systematyczne badanie prawidłowości (praw) dotyczących turystyki kwalifikowanej, określenie zasad, warunków, możliwości i optymalnych sposobów ich wykorzystania dla rozwoju poszczególnych form turystyki kwalifikowanej, a także turystyki w całości.

Prace prowadzone w niniejszym temacie traktować można zarówno jako podstawowe (rozwijające teorię) jak i wdrożeniowe (służące bezpośrednio praktyce). Wykonanie badań doprowadzić może do wzbogacenia teorii i rozwoju nauki poprzez:

- wykrywanie, badanie i formułowanie prawidłowości (praw) cech, funkcji i tendencji występujących w turystyce kwalifikowanej,

- precyzowanie i weryfikowanie w oparciu o metody naukowe pojęć dotyczących turystyki kwalifikowanej,

- określenie roli jaką odgrywa turystyka kwalifikowana w całokształcie życia społecznego oraz w rozwoju turystyki,

- określenie czynników determinujących rozwój turystyki kwalifikowanej, jej poszczególnych form i dyscyplin,

- gromadzenie i porządkowanie materiałów podstawowych (danych liczbowych i informacji o zjawiskach) celem udostępnienia ich dla badań naukowych, szczególnie statystycznych, historycznych, społecznych.

Użyteczność badań dla praktyki (organów władzy, organizacji społecznych zajmujących się turystyką kwalifikowaną, jednostek obsługi ruchu turystycznego) polega przede wszystkim na:

- dostarczeniu praktykom materiałów, wskazań teoretycznych oraz propozycji niezbędnych do podejmowania decyzji operacyjnych i ustaleń dotyczących polityki turystycznej państwa w odniesieniu do turystyki kwalifikowanej,

- upowszechnianie doświadczeń i osiągnięć uzyskiwanych przez poszczególne organizacje społeczne i jednostki obsługi ruchu turystycznego w zakresie programowania i organizowania imprez turystycznych,

- ujawnianie i badanie barier hamujących rozwój turystyki kwalifikowanej oraz formułowanie wniosków wskazujących sposoby ich usuwania,

- opracowanie w formie badań monograficznych lub ekspertyz poszczególnych problemów i zagadnień dotyczących turystyki kwalifikowanej, których zbadanie ma dla praktyki szczególne znaczenie,

Badania nad turystyką kwalifikowaną zakładają zarówno ujmowanie tej formy turystyki jako zjawisko całościowe, z problematyką wspólną dla wszystkich jej dyscyplin, jak i w wersji szczegółowej, tj. dla poszczególnych dyscyplin, a w razie potrzeby nawet w ujęciu regionalnym (np. dla potrzeb władz regionu) lub w przekroju środowiskowym (wśród młodzieży, osób niepełnosprawnych).

2. LITERATURA PRZEDMIOTU

Wykonane badania w niniejszym temacie nawiązują do dorobku naukowego dotyczącego turystyki kwalifikowanej. W latach 1982 - 85 zespół krakowskiego Oddziału Instytutu Turystyki wykonał na zlecenie Głównego Komitetu Turystyki cykl jedynastu opracowań poświęconych poszczególnym dyscyplinom turystyki kwalifikowanej i specjalistycznej.

W 1985 r. Główny Komitet Turystyki wydał dwie publikacje zawierające wybrane materiały z tych opracowań - pierwsze dotyczy problematyki turystyki pieszej - górskiej i nizinnej; narciarskiej i kolarskiej (pod red. J. Gajewskiego i Z. Kruczka) a drugie turystyki górskiej (red. J. Gajewski). Pozostałe części opracowań wykonane w Oddziale IT Kraków znajdują się w maszynopisach.

WYBOR PISMIENNICTWA

Chmielewski O., 1975. Polska stacja sportów zimowych. Instytut Turystyki, Warszawa.

Chudoba T., 1973. Wychowanie przez turystykę. Zarys teorii i metodyki turystyki. Wydawnictwo Balneologiczne, Warszawa.

Czapow Cz., 1973. Wychowawcze funkcje turystyki kwalifikowanej. W: Perspektywy rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. GKKFiT, Warszawa.

Gajewski J., 1984. Sprzęt turystyczny i zasady poruszania się w górach. Wyd. Kraj, Warszawa - Kraków.

Gajewski J., Turystyka wysokogórska, Wierchy T. 47.

Gajewski J., 1988. Vademecum turysty górskiego. Kraj. Warszawa-Kraków.

Gajewski J., Piśkiewicz B., 1980. Wykorzystanie schronisk beskidzkich. IT Oddział Kraków. Mnp.

Główne problemy rozwoju turystyki kajakowej i motorowodnej w Polsce. 1969. Studia i materiały nr 5. GKKFiT, Zakład Zagospodarowania Turystycznego, Wrocław.

Główne problemy rozwoju turystyki zimowej w Polsce. 1973. Praca zbiorowa, red A. Jackowski. Instytut Turystyki Warszawa - Kraków.

Kozłowski S., 1973. Fizjologiczne funkcje turystyki kwalifikowanej. W: Perspektywy rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. GKKFiT Warszawa.

Klimaszewski K., 1973. Założenia rozwoju turystyki wodnej w Polsce w latach 1971 - 85. Instytut Turystyki Warszawa.

Krajoznawstwo w imprezach turystyki kwalifikowanej i masowej. 1979. Materiały do dyskusji przed Kongresem Krajoznawstwa. PTTK - Warszawa.

Kresek Z., 1985. Organizacja turystyki górskiej w Polsce. Wyd. Kraj, Warszawa - Kraków.

Kruczek Z., 1983. Społeczne funkcje turystyki kwalifikowanej. Zeszyty Naukowe AWF Kraków nr 33.

Kruczek Z., 1979. Krajoznawstwo a turystyka kwalifikowana. W: Krajoznawstwo w imprezach turystyki kwalifikowanej. PTTK Warszawa. Materiały do dyskusji przed Kongresem Krajoznawstwa.

Kruczek Z., Zdebski J., 1984. Metodyka organizowania wycieczek i imprez górskich. Wyd. Kraj Warszawa-Kraków.

Łobożewicz T., 1983. Turystyka kwalifikowana. Wyd. Kraj, Warszawa.

Łobożewicz T., 1980. Warunki rozwoju turystyki i sportu narciarskiego w Polsce. Instytut Turystyki, Warszawa.

Pachalski A., 1979. Zdrowotne funkcje turystyki górskiej. W: Społeczno-wychowawcza rola turystyki górskiej. PTTK Warszawa.

Peretiatkiewicz R., 1974. Rozmyślanie przy podchodzeniu. Wierchy T. 43.

Perspektywy rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1973. Materiały z plenarnego posiedzenia Rady Turystyki, GKKFIT, Warszawa.

Psychospołeczne determinanty uczestnictwa w turystycznych formach rekreacji. 1986. Raport z badań w problemie węzłowym 10.7.II.3. (autorzy: Z.Kruczek, E.Langie, A.Pietrukowicz) AWF Kraków. Mnp.

Sewerniak J., 1981. Nizinne szlaki turystyki pieszej i ich przebieg w krajobrazie. Ruch turystyczny nr 1/2., s.147-159.

Staffa M., 1985. Z zagadnień zagospodarowania turystycznego gór polskich. Wyd. Kraj, Warszawa - Kraków.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. Turystyka piesza, narciarska i kolarska. 1985. Red. J. Gajewski i Z. Kruczek. GKT - Instytut Turystyki Warszawa. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1984. CZ. I. Turystyka piesza. Praca zbiorowa pod red. J. Sewerniaka, współautorzy: J.Gajewski, Z. Kruczek, A. Nowakowska. Instytut Turystyki, Toruń - Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1984. Cz. II. Turystyka kolarska. Autorzy: J. Gajewski, Z. Kruczek. Instytut Turystyki, Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. Cz. III. Turystyka narciarska. Autorzy: J. Gajewski, Z. Kruczek, Instytut Turystyki Oddział w Krakowie. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. IV. Turystyka kajakowa. Autorzy: J. Gajewski, Z. Kruczek, K. Klementowski, A. Król-Jeżabek. Instytut Turystyki, Kraków - Wrocław. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. V. Turystyka żeglarska. Autorzy: J. Gajewski, A. Król-Jeżabek, Z. Kruczek. Instytut Turystyki, Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. VI. Turystyka motorowa. J. Gajewski. Instytut Turystyki - Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. VII. Imprezy na orientację. Z. Kruczek. Instytut Turystyki - Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. VIII. Jeździectwo. R. Peretiatkowicz. Instytut Turystyki-Kraków. Mnp.

Stan i uwarunkowania rozwoju turystyki kwalifikowanej w Polsce. 1985. Cz. IX. Alpinizm turystyczny. J. Zdebski. Instytut Turystyki - Kraków. Mnp.

Turystyka kwalifikowana. 1976. Praca zbiorowa pod red. Z. Miłolajczyka. COIRT Warszawa.

Treści programowe w turystyce. 1981. Materiały z konferencji naukowych AWF - GKT. Zeszyt Naukowy AWF Kraków. Red. R. Peretiatkowicz i Z. Kruczek.

Tryszczyło J. 1981. Rola Polskiego Związku Motorowego w upowszechnianiu turystyki motorowej w Polsce. Praca magisterska AWF Kraków, prom. Z. Kruczek.

Tyboń B., 1983. Formy organizacyjno-programowe studenckiej turystyki konnej w Polsce. praca magisterska AWF Kraków, promotor Z. Kruczek.

Zdebski J., 1979. Motywy uprawiania turystyki górskiej. W: Społeczno-wychowawcza i zdrowotna rola turystyki górskiej. PTTK Warszawa.

Ziemilski A., 1973. Stacja sportów zimowych w krajach alpejskich. Instytut Turystyki Warszawa.

3. PROBLEMATYKA BADAN, PODSTAWOWE POJĘCIA I HIPOTEZY BADAWCZE

Jednym z problemów natury teoretycznej jest zdefiniowanie turystyki kwalifikowanej i wydzielenie jej z pozostałych form ruchu turystycznego.

Podział ruchu turystycznego na formy, ze względu na możliwości stosowania i łączenia różnych kryteriów jest zagadnieniem skomplikowanym. Stosunkowo najwięcej kłopotów sprawia usytuowanie w tej klasyfikacji turystyki kwalifikowanej.

Ponieważ turystyka ta ma pierwszorzędne znaczenie dla fizycznego i umysłowego wychowania człowieka warto zastanowić się nad jej istotą, określić jej pojęcie a również scharakteryzować różnorodne funkcje społeczne. Trudno zgodzić się bowiem w całości z definicją GUS (1), która brzmi: - "turystyka kwalifikowana jest to rodzaj turystyki wymagający od uczestników odpowiedniego przygotowania specjalistycznego, określonych umiejętności posługiwania się sprzętem i urządzeniami oraz odpowiedniego stanu zdrowia, kondycji fizycznej i psychicznej" jak i z definicją W. Militza (2), który turystykę kwalifikowaną określa jako - "wędrowanie po nizinach, górach i na wodzie przy umiejętnym użyciu specjalistycznego, indywidualnego sprzętu właściwego danej dyscyplinie turystyki, w celach krajoznawczych i zdrowotno-wypoczynkowych w warunkach pełnej samodzielności, znajomości terenu, umiejętnym wyborze drogi oraz odpowiedniej kondycji psychicznej i fizycznej."

Analizując wyróżnione cechy turystyki kwalifikowanej, stwierdzić można, że: (2)

a/ *umiejętność posługiwania się sprzętem jest niezbędna, - ale nie we wszystkich dyscyplinach (np. turystyka piesza)*

b/ *kondycja - ze względu na to, że turystyka kwalifikowana nie jest wyczynem, nawet przeciętne warunki warunki kondycyjne są wystarczające do jej uprawiania, choć turysta kwalifikowany winien posiadać i utrzymywać odpowiednią do wieku i stanu zdrowia sprawność i wydolność fizyczną.*

1. *Statystyka Polska. Turystyka 1973. GUS Warszawa, s. VII-VIII*

2. *cytuje za M. Staffą. Dobór obiektów i kryteriów lokalizacji schronisk górskich na przykładzie Sudetów. Wrocław 1973.*

c/ *samodzielność* - jest istotną cechą, turystów kwalifikowanych cechować winna umiejętność samodzielnego organizowania i uprawiania ze znawstwem danej dyscypliny (3),

d/ *przygotowanie specjalistyczne* - w niektórych wypadkach sprowadza się do specjalistycznych uprawnień (np. taternictwo, żeglarstwo - w niektórych wypadkach w ogóle nie występuje - np. turystyka piesza), zgodzić natomiast należy się z poglądem, że turystyka kwalifikowana jest najwyższą formą specjalizacji w danej dyscyplinie,

e/ *znajomość terenu* a zwłaszcza umiejętność korzystania z map, przewodników i zdobywania informacji o terenie, organizowanie zwiedzania,

f/ *cel krajoznawczy i wypoczynkowo-zdrowotny* - aspekty krajoznawcze pozwalają na odróżnienie turystyki kwalifikowanej od sportu, efekty wypoczynkowo-zdrowotne wydają się być w tej turystyce najwyższe.

Aleksander Frankowski (4) proponuje zastąpić ten termin "wędrownictwem", za istotną cechę uważając element wędrowki. Określa wędrownictwo jako wędrowanie po nizinach i górach, drogach i szlakach wodnych z ograniczoną prędkością - pozwalająca na percepcję wrażeń krajoznawczych i dostosowaną do sprawności fizycznej turysty. Wśród form wędrownictwa wymienia: wędrownictwo piesze, wodne, kolarskie, narciarskie.

3. Z. Kruczek, 1983. Społeczne funkcje turystyki kwalifikowanej. Zeszyty Naukowe AWF nr 33. Kraków.

4. A. Frankowski, Po prostu wędrownictwo. GOSKINIEC nr 6\1974

Element wędrówki występuje jednak również w programach innych form ruchu turystycznego (np. turystyka krajoznawcza czy nawet pobytowa). Dlatego też, za wędownictwo należy uznać te formy w których wędrówka jest zasadniczym celem i wykazuje przewagę ilościową nad innymi elementami programowymi.

Wydaje się jednak, że nie tylko cecha wędrówki i samodzielności wyróżnia turystykę kwalifikowaną, ale należy wziąć pod uwagę także sposób uprawiania turystyki. Warto zwrócić uwagę także na definicję T. Chudoby (5) dotyczącą "turysty wytrawnego".

Za turystę kwalifikowanego uważamy więc człowieka, który posiada odpowiednią postawę poznawczą, a także niezbędny zasób wiedzy, umiejętności i sprawności dla skutecznego uprawiania wybranej dyscypliny turystyki oraz przestrzegającej zasad kultury turystycznej.

Do turystyki kwalifikowanej według nomenklatury PTTK zalicza się :

- turystykę pieszą (górską i nizinną),
- turystykę wysokogórską (alpinizm, taternictwo),
- turystykę jaskiniową (speleologia),
- turystykę żeglarską,
- turystykę kajakową,
- turystykę podwodną,
- turystykę wędkarską,
- turystykę kolarską,
- turystykę motorową,

5. T. Chudoba, *Wychowanie przez turystykę. Problemy Uzdrawiskowe* nr 3\63, s. 26

Wśród powyższych form wyróżniono dyscypliny, w których wędrówka jest podstawą programu oraz formy, w których element wędrówki nie stanowi głównego celu.

Do form wędrówkowych zaliczymy zatem:

- turystykę pieszą górską i nizinną,
- turystykę kolarską,
- turystykę kajakową,
- narciarstwo wędrowne,
- turystykę motorową.

Natomiast dla pozostałych form, dla których wędrówka jest tylko czynnikiem ułatwiającym realizację celu i nie stanowi formy dominującej proponuje się używanie stosowanego przez O. Rogalewskiego (6) terminu "turystyka specjalistyczna", a to:

- turystykę wysokogórską (wspinaczkową, alpinizm...),
- turystykę myśliwską,
- turystykę żeglarską,
- turystykę wędkarską,
- turystykę konną,
- turystykę podwodną.

Należy odróżnić pojęcie turysty kwalifikowanego (wytrawnego) od turystyki kwalifikowanej (wędrownej lub specjalistycznej). Nie wszyscy turyści uprawiający daną formę turystyki kwalifikowanej są wytrawnymi, kwalifikowanymi turystami. Czynnikiem decydującym są: aktywny i skuteczny sposób wykonywania danych czynności turystycznych, pozwalających wyróżnić turystów wytrawnych oraz doświadczenie turystyczne.

Przyjęło się określać turystykę kwalifikowaną jako "prawdziwą turystykę". Pogląd ten wynika z szerokiego definiowania turystyki w ogóle jako formy ludzkiej aktywności związanej z czasową zmianą miejsca w przestrzeni, podejmowanej w różnych celach (Przeclawski 1973). Na tle wielu form turystyki pobytowej czy wypoczynku świątecznego turystyka kwalifikowana wyróżnia się wartością wzorów zachowań. Umożliwia to spełnienia tzw. biologicznego minimum aktywności ruchowej (Kozłowski 1973) a pośrednio jest także elementem zapobiegającym chorobom cywilizacyjnym. Ta teza została już w poważnym stopniu udowodniona w wielu pracach naukowych (7). Gorzej natomiast przedstawia się wdrażanie tych zasad w praktyce, o czym świadczy choćby relatywnie niewielka liczba osób uprawiających turystykę kwalifikowaną.

Według Z. Mikołajczaka (1976) turystyka kwalifikowana jest bardzo nowoczesną formą wypoczynku, czyli regeneracji sił psychicznych i fizycznych. Dla tych pierwszych ważna jest okresowa zmiana środowiska naturalnego i społecznego, trybu życia, aktywności intelektualnych i emocjonalnych. Cechami szczególnymi turystyki kwalifikowanej jest umiejętność fizycznego i psychicznego przygotowania kondycyjnego, zaspokojenia w optymalnym stopniu potrzebnego minimum aktywności ruchowej. Wprawdzie turystyka kwalifikowana ma szereg cech zbliżających ją do sportu, różni się jednak od niego zarówno znaczniejszą ruchliwością przestrzenną jak i realizacją celów nie tylko perfekcjonistyczno-sprawnościowych ale i krajoznawczych.

7. Romanowski W., Eberhard A., 1972. Profilaktyczne znaczenie zwiększonej aktywności ruchowej. PZWL Warszawa.

Turystyka kwalifikowana jest także skutecznym narzędziem pedagogiki i andragogiki. Uprawianie jej daje różnorodne możliwości oddziaływania wychowawczego tak w zakresie doskonalenia osobowości jednostek jak i kształtowania pożądanych postaw społecznych. Według Cz. Czapowa (1976) szczególna rola turystyki kwalifikowanej w zakresie wychowania sprowadza się do:

- wychowania fizycznego, tj. wywołania zmian somatycznych i psychomotorycznych ułatwiających i przyspieszających ogólnospołeczną socjalizację,

- wychowania zdrowotnego, wdrażającego do aktywnej ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego,

- wychowania politechnicznego w zakresie kompetentnego i efektywnego wykorzystania sprzętu i urządzeń zgodnie z ich konstrukcją i funkcji,

- wychowania estetycznego, kształtowania wrażliwości na piękno natury i dzieł ludzkich,

- wychowania moralno-społecznego, tj. podporządkowania własnego postępowania dobru społecznemu i zaspokojeniu własnych potrzeb w harmonii z ogólnym interesem,

- wychowania resocjalizującego.

Doceniając w pełni walory zdrowotno-rekreacyjne turystyki kwalifikowanej dla pełnego ukazania jej społecznego znaczenia należy zobrazować jej zasięg społeczny. Rozwój turystyki kwalifikowanej, jej charakter i powszechność są jednym z czynników decydujących o całości rozwoju turystyki, chociaż turyści kwalifikowani nie stanowią większości ogółu ludzi

uprawiających turystykę. Wynika to z następujących przesłanek:

a - turyści kwalifikowani uprawiają turystykę systematycznie z zamiłowaniem przy czym charakteryzują ich wysokie kwalifikacje i rozwinięte potrzeby turystyczne,

b - z grona osób uprawiających turystykę kwalifikowaną rekrutują się w znakomitej większości działacze ruchu turystycznego i pracujący w turystyce zawodowo organizatorzy ruchu turystycznego i jego obsługa,

c - atrakcyjność uprawiania turystyki kwalifikowanej powoduje nasycenie w coraz większym stopniu jej elementami wypoczynku w różnych jego postaciach,

d - pionierami aktywizowania turystycznego terenów jak i wprowadzania nowych form uprawiania turystyki są z zasady turyści kwalifikowani, nie boją się oni uprawiania ulubionej formy spędzania czasu wolnego w trudnych warunkach,

e - turystyka kwalifikowana pozwala organizować imprezy tanie ale atrakcyjne, szczególnie dla ludzi młodych,

f - turystyka kwalifikowana nieporównanie bardziej od form turystyki powszechnej wychowuje dla turystyki i dla społeczeństwa.

Ilościowe przedstawienie zjawiska jakim jest turystyka kwalifikowana jest trudne, gdyż publikacje GUS nie uwzględniają wszystkich form i wszystkich organizatorów. Jednakże daje się zauważyć, że liczba imprez wykazuje stałe aczkolwiek powolne tendencje wzrostowe, choć w porównaniu z globalną wielkością ruchu turystycznego stanowi ona nadal niewielki odsetek. W 1988 r. GUS (8) wykazał 2.4 mln uczestników imprez turystyki

kwalfikowanej zorganizowanej przez PTTK, co stanowi około 3% globalnego ruchu turystycznego w kraju. Według innych szacunków np. S. Ostrowskiego (9), czy M. Zurna (10) można mówić o 5% turystów zajmujących się turystyką kwalifikowaną.

Przeprowadzone liczne już badania socjologiczne dowodzą, że turystyka kwalifikowana w Polsce jest uprawiana przede wszystkim przez młodzież uczącą się, studentów, a również wykwalifikowanych robotników młodszego pokolenia oraz osoby z wykształceniem wyższym, zwłaszcza inżynieryjno-technicznym. Szczególną aktywnością wyróżniają się grupy w przedziałach wiekowych 18-24 i 30-40 lat. Ważnym wyznacznikiem rozwoju turystyki kwalifikowanej jest status wykształcenia i status materialny.

W świetle badań nad preferencjami, aspiracjami i wzorami zachowań w układzie rangowym (Z. Kruczek 1986) daje się zauważyć dominacja wyjazdów wypoczynkowych i turystyki kwalifikowanej. Im wyższy jest status badanych (określony głównie poziomem wykształcenia i zamożności), tym większe znaczenie turystyki kwalifikowanej w aspiracjach respondentów. Obniżenie rangi następuje jedynie u osób biernych zawodowo (poza studentami) - przekraczającymi krytyczny próg emerytalny.

Ze względu na pełnienie funkcji wychowawczych przez turystykę kwalifikowaną istotne są jej powiązania z krajoznawstwem, we wszystkich formach turystyki krajoznawstwo decyduje o ideowo-wychowawczych funkcjach. W wielu kręgach reprezentowany jest jednak pogląd, że turystyka i krajoznawstwo nie stanowi bynajmniej ani w sensie teoretycznym ani praktycznym zwartej jedności. W tym kontekście można mówić, że turystyka

9. S. Ostrowski 1977. *Ruch turystyczny w Polsce*. SiT Warszawa

10. M. Zurn 1973. *Uwagi o społecznych aspektach turystyki kwalifikowanej*. GKKFiT Warszawa.

jest środkiem prowadzącym do celu jakim jest krajoznawstwo. Chęć poznania czegoś, czego się dotąd nie знаło lub pożądanego zobaczenia miejsc jest motywem dla pokaźnej liczby wyjazdów turystycznych.

W wypadku turystyki kwalifikowanej aspekty krajoznawcze zaznaczają się wyraźnie - kontakt ze środowiskiem odwiedzanym jest ścisły, umiejętność programowania i zachowania się w tej formie turystyki oraz stopień zżawansowania turystycznego, tzw. "wytrawności" są najwyższe.

W historii polskiej turystyki turystyka kwalifikowana zajmowała zawsze pozycję pierwszoplanową. Nie odpowiadało jednak temu, szczególnie w ostatnich dziesięcioleciach zainteresowanie nauki a także władz zaangażowanych przede wszystkim problemami upowszechniania i rozwijania popularnych i łatwych form wypoczynku fizycznego (turystyka socjalna). Szczególnie pozbawiona dostatecznego zainteresowania była turystyka kwalifikowana uprawiana indywidualnie, posiadająca zresztą bardzo długą i bogatą tradycję. Nie nadążał za rozwojem turystyki kwalifikowanej rozwój warunków niezbędnych do jej uprawiania. Zbyt słabo rozeznano potrzeby i zainteresowania turystów kwalifikowanych, a także atrakcyjność tej turystyki dla różnych kręgów społeczeństwa, co utrudniało prowadzenie konsekwentnej polityki turystycznej oraz wykorzystanie tych wartości jakie zawierają w sobie modele uprawiania turystyki kwalifikowanej.

W toku wielu lat wykształciły się pewne modele uprawiania turystyki kwalifikowanej. Ulegają one różnym przemianom zarówno korzystnym jak i niekorzystnym. Dotychczas modele te nie były dostatecznie badane, to też kształtowały się raczej żywiołowo nie spełniając tych funkcji w rozwoju turystyki jakie spełniać powinny i mogą.

4. ZAKRES BADAN

Zakres przedmiotowy obejmuje powszechnie uprawiane dyscypliny turystyki kwalifikowanej, a mianowicie: turystykę pieszą górską i nizinną, kajakową, kolarską. Problemy innych dyscyplin turystyki kwalifikowanej będą podejmowane wraz z tematyką ogólną niżej wykazaną :

- Stan i tendencje rozwojowe w turystyce kwalifikowanej,
- Postawy do turystyki kwalifikowanej i motywy jej uprawiania,
- Kadry turystyki kwalifikowanej i ich kształcenie,
- Koszty uprawiania turystyki kwalifikowanej,
- Zagadnienia prawne turystyki kwalifikowanej,
- Dostępność komunikacyjna terenów dla turystyki kwalifikowanej,
- Uwarunkowania rozwoju wybranych form turystyki kwalifikowanej (pieszej, kajakowej, kolarskiej).

Tematyka powyższa podjęta została przez pracowników Oddziału Krakowskiego IT na zasadzie zadań badawczych

Zakres przestrzenny tematu i zadań badawczych dotyczy regionów, obszarów i miejscowości szczególnie frekwentowanych przez turystów kwalifikowanych w Polsce lub też potencjalnych terenów ich penetracji. Dotyczy to w pierwszym rzędzie terenów górskich, wybranych szlaków i akwenów oraz tras krajoznawczych.

Zadaniem opracowań cząstkowych jest dostarczenie możliwie aktualnych danych, które z czasem stanowić będą bazę do porównań. Dla niektórych prac zakres czasowy sięgać będzie roku 1989 dla innych punktem wyjścia będzie początek naszej dekady - kiedy to w Oddziale Krakowskim IT wykonano serię prac studialnych poświęconych poszczególnym dyscyplinom turystyki kwalifikowanej.

5. METODY BADAN

Monograficzne ujęcie tematyki badań związanej z turystyką kwalifikowaną zmusza do stosowania różnorodnych metod badawczych, adekwatnych do poszczególnych dziedzin wiedzy, w zakresie których realizowane są poszczególne zadania badawcze.

Ze względu na ciągle jeszcze niepełne i rozproszone dane liczbowe dotyczące turystyki kwalifikowanej konieczne jest prowadzenie regularnej rejestracji danych jako podstawy do systematycznych badań i porównań, ocen tendencji. W tej dziedzinie stosowane będą podstawowe metody statystyczne gromadzenia, przetwarzania i prezentowania danych liczbowych pokazujących wielkość i strukturę ruchu oraz potencjał bazy turystyki kwalifikowanej.

W wielu wypadkach zastosowano analizę istniejących dokumentów. Ma to miejsce w przypadku zawiązanych ze szkoleniem, z zagadnieniami prawnymi, one bowiem stanowić będą podstawę do dalszych rozważań teoretycznych i metodycznych.

Odrębnym zagadnieniem jest analiza kosztów uprawiania turystyki kwalifikowanej. Dokonano tego na przykładzie turystyki kajakowej w oparciu o dane liczbowe, sprawozdania i analizy statystyczne jednostek gospodarczych i organizacji społecznych a

także innych opracowań ujmujących zagadnienia popytu, podaży i kosztów w turystyce.

Inną metodą pracy zastosoowano do przedstawienia dostępności komunikacyjnej regionów turystycznych dla turystyki kwalifikowanej. Podstawą była tutaj analiza sieciowych rozkładów jazdy PKS i PKP. Metoda ta sprowadzona do stosowania trzech zmiennych była już sprawdzona w latach ubiegłych przy obliczaniu dostępności komunikacyjnej dla innych celów.

Zadania dotyczące motywów uprawiania turystyki kwalifikowanej oraz postaw do tej formy ruchu turystycznego zostało oparte na metodach nauk społecznych. Opracowane zostały kwestionariusze wywiadów przeprowadzone w odpowiednio dobranej próbie mieszkańców Polski Pd-Wsch.

WYKAZ OPRACOWAŃ CZĄSTKOWYCH STANOWIĄCYCH PREZENTACJĘ WYNIKÓW
BADAN NAD TURYSTYKĄ KWALIFIKOWANĄ

JANUSZ ZDEBSKI

- *Postawy wobec aktywnego wypoczynku. 15 s., rysunki*

ZYGMUNT KRUCZEK

- *Kadra wodnych form turystyki kwalifikowanej, jej zasoby kształcenie i doskonalenie. 33 s., mapy, tabele, rys.*
- *Kadra kwalifikowana turystyki górskiej. 20 s., tab. lit.*
- *Kadra kwalifikowana w alpinizmie. 38 s., tab. literat.*

JERZY GAJEWSKI

- *Współczesne tendencje w turystyce kwalifikowanej*
- *Warunki rozwoju i bariery turystyki kolarskiej w Polsce*

JERZY GAJEWSKI, ANNA KROL - JEZABEK

- *Baza noclegowa dla turystyki kwalifikowanej w sezonie letnim 1986 r.,*

JANUSZ SEWERNIAK

Geograficzne i społeczne uwarunkowania rozwoju turystyki pieszej. 190 stron, tabele, rysunki, literat.

ANNA KROL-JEZABEK

- *Koszty uprawiania turystyki kajakowej. s. 48, tabele. lit.*

BOLESŁAW PRAZANOWSKI

- *Dostępność komunikacyjna województwa krośnieńskiego. s. 83
tabele, mapy*

JACEK SZWAJA

- *Aspekty formalne turystyki kwalifikowanej. 40 s.,*

FOSTAWY SPOLECZYSTWA WOPEC AKTYWNYCH FORM WYPOCZYNU

Rezerwa i charakter naszego wypoczynku powinien byc
kwalifikowany od typu naszej pracy i wyziska jak i ona powinna
bezwzględnie dzialania majace na celu zmianę wegetatywnych postaw
wobec aktywnych form wypoczynku daja niezadawalajace rezultaty,
np. miedzy po ukonczeniu nauki szkolnej przewaznie zaprzestaje
systematycznych cwiczen fizycznych.

3. SYNTEZA. ZAKONCZENIE.

WNIOSKI KONCOWE

(Turystyka kwalifikowana jako model wypoczynku i kierunki)
(jej dalszego rozwoju)

1. Przemyslawski grupuje motywy wyjazdow turystycznych w 3
kategorie:
a. motywy zwiazane z pragnieniem widania sie do okreslonej
okreslowosci lub kraja.
b. motywy zwiazane z pragnieniem opuszczenia na jakis czas
miejaca swojego pobytu.
c. motywy zwiazane z pragnieniem zawarcia nowych znajomosci,
pozyskania nowych przyjsciol.
d. motywy zwiazane z pragnieniem spedzenia okreslonego czasu z
kimś poza miejsce stalego zamieszkania.
e. motywy zwiazane z pragnieniem powrotu do swego domu
z stereotypami, z normami obowiazujacymi w swiecie, do którego
nie nalezy.

POSTAWY SPOŁECZENSTWA WOBEC AKTYWNYCH FORM WYPOCZYNKU

Rodzaj i charakter naszego wypoczynku powinien być uzależniony od typu naszej pracy i wysiłku jaki ona pochłania. Podejmowane działania mające na celu zmianę wegetatywnych postaw wobec aktywnych form wypoczynku dają niezadawalające rezultaty, np. młodzież po ukończeniu nauki szkolnej przeważnie zaprzestaje systematycznych ćwiczeń fizycznych.

Rozwój motywacji do aktywnego wypoczynku jest związany z całokształtem rozwoju psychicznego człowieka. Przegląd literatury przekonuje, iż w motywacji uprawiania sportów rekreacyjnych można wyróżnić trzy rodzaje motywów: hedonistyczne, zdrowotno-higieniczne i kompensacyjne. Z kolei Thomas ustala następującą hierarchię motywów uprawiania sportów rekreacyjnych dla studentów: dla przyjemności i radości, dla zdrowia, dla kondycji i poprawy sprawności, dla wyrównania obciążeń.

Przejdźmy obecnie do zwięzłego przedstawienia motywacji uprawiania turystyki. W swojej psychospołecznej teorii motywacji Donn definiuje motywacje turystyczne jako "świadomy stan umysłu skłaniający jednostkę lub grupę do podróży: który może być interpretowany przez inne osoby jako istotny czynnik wyjaśniający podjęcie decyzji wyjazdu.

K. Przeciławski grupuje motywy wyjazdów turystycznych w 9 kategorii:

1. motywy związane z pragnieniem udania się do określonej miejscowości lub kraju,
2. motywy związane z pragnieniem opuszczenia na jakiś czas miejsca swojego pobytu,
3. motywy związane z pragnieniem zawarcia nowych znajomości, pozyskania nowych przyjaciół,
4. motywy związane z pragnieniem spędzenia określonego czasu z kimś poza miejscem stałego zamieszkania,
5. motywy związane z pragnieniem pozostawania w zgodzie ze stereotypami, z normami obowiązującymi w środowisku, do którego się należy,

6. motywy związane z zaspokojeniem potrzeb twórczych,
7. motywy związane z zaspokojeniem potrzeb emocjonalnym i estetycznych,
8. motywy związane z zaspokojeniem potrzeb biologicznych,
9. motywy związane z uprawianiem turystyki w szerokim tego słowa znaczeniu a więc turystyki dla celów zdrowotnych, zarobkowych, rodzinnych, kultu, konferencji, itp.

W czasie badań zamierzano uzyskać odpowiedzi na następujące pytania:

1. jakie są postawy różnych, kontrastowo dobranych grup społecznych wobec uprawianych w naszym kraju aktywnych form wypoczynku,
2. Które z tych form są najbardziej cenione przez poszczególnych grupach,
3. jakie funkcje turystyki są najwyżej cenione przez poszczególne grupy badanych.

Należy zauważyć, iż w odniesieniu do pytania trzeciego przyjęliśmy siedem następujących funkcji turystyki:

- a) zdrowotna
- b) poznawcza
- c) towarzyska, sprzyjająca poznawaniu ludzi
- d) hedonistyczna
- e) dająca poczucie wolności
- f) integracyjna (w odniesieniu do rodziny)
- g) twórcza.

Do najbardziej kontrastowych względem turystyki grup społecznych uznaliśmy: mieszkańców wsi zajmujących się rolnictwem, pracowników fizycznym dużych aglomeracji miejskich, pracowników umysłowych legitymujących się wyższym wykształceniem, zamieszkałych w dużym ośrodku miejskim.

W związku z tym postawiono następujące hipotezy ogólne:

1. Największą aprobatę aktywnych form wypoczynku wykażą reprezentanci grupy pracowników umysłowych,
2. Pracownicy fizyczni i rolnicy preferować będą tradycyjne utylitarne formy wypoczynku (działka, zbieranie grzybów, itp).
3. Formy turystyki kwalifikowanej będą najwyżej cenione przez pracowników umysłowych.
4. Niezależnie od grupy społecznej występować będą różnice w preferowaniu form wypoczynku przez mężczyzn i kobiety,
5. Wiek i płeć respondentów różnicować będzie hierarchizację funkcji turystyki przez badanych. Młodszy wiekiem respondenci wybierać będą poznawcze walory turystyki natomiast osoby starsze wskażą na jej walory zdrowotne i wypoczynkowe.

Do badań wybrano mieszkańców Krakowa i woj. miejskiego krakowskiego, pewnym ograniczeniem w stosunku do planowanego zakresu badań okazały się problemy finansowe i organizacyjne.

Przeprowadzone badania objęły zgodnie z założeniami prezentowanymi powyżej:

- mieszkańców wsi woj. miejskiego krakowskiego,
(z rejonu miejscowości Słomniki),
- pracowników fizycznych zatrudnionych w krakowskich zakładach przemysłowych,
- pracowników umysłowych z wyższym wykształceniem zatrudnionych w administracji, placówkach naukowych i innych instytucjach.

Taki dobór badanych miał w założeniu wykazanie ewentualnych różnic w postawach wspomnianych grup wobec aktywnych form wypoczynku a zarazem danie pewnego obrazu całociowego postawy dorosłej części społeczeństwa wobec aktywnych form rekreacji.

Badaniami objęto w sumie 710 osób w wieku od 26 do 50 roku życia. Z tej liczby 250 osób wywodziło się z woj. miejskiego krakowskiego, 260 to pracownicy fizyczni krakowskich zakładów pracy (głównie Huty im. Sendzimira) natomiast pozostałe 200 osób grupę reprezentowało pracowników umysłowych o wyższym poziomie wykształcenia.

W badaniach zastosowano dwa narzędzia skonstruowane specjalnie w tym celu :

- Skalę postaw wobec aktywnych form wypoczynku,
- Kwestionariusz do badania poglądów na temat turystyki.

Analizując otrzymane wyniki przedstawiamy:

- a) hierarchię funkcji turystyki w odniesieniu do całości populacji jak również poszczególnych grup,
- b) hierarchię funkcji turystyki w zależności od płci i wieku badanych,

Z badań wynika, iż jedynie 4 funkcje turystyki zyskały aprobatę badanych. Sądzę, iż badani nie docenili w pełni funkcji "integracji" i "twórczej" oraz "dającej poczucie wolności", gdyż odbiegały one od ich schematów, jakie w tym zakresie prezentowali.

Jaka jest wymowa przytoczonych powyżej danych? Grupa pracowników fizycznych i inteligencji zgodnie na pierwszym miejscu umieszcza funkcje zdrowotne turystyki, jest to zapewne efekt uświadomionego coraz wyraźniej zagrożenia ekologicznego Krakowa. Dla mieszkańców wsi sprawa ta nie jest tak istotna.

Najwyraźniej różnice ilościowe wystąpiły w odniesieniu do funkcji hedonistycznej, którą w najwyższym stopniu preferowali mieszkańcy wsi. Natomiast wśród inteligencji ilością uzyskanych punktów wyraźnie odbiega ona od pozostałych trzech funkcji. Sądzę, iż jest to wyrazem bardziej racjonalnego podejścia do turystyki i korzystania z jej specyficznych wartości w inny sposób.

Uzyskane rezultaty w zasadzie zgodne są z przewidywaniami, jeżeli chodzi o grupy pracowników fizycznych i mieszkańców wsi. Natomiast budzi nasze zdziwienie, iż grupa inteligencji nie doceniła walorów wspomnianych trzech funkcji, które zajęły w hierarchii miejsce od 5 do 7, zyskując stosunkowo niewielki % głosów. Sądzę, iż mogło to być wyrazem dezaprobaty wobec pewnego "naddawania znaczenia turystyce". Wiadomo bowiem np., iż

aktywne, twarde życie może być także realizowane poza turystykę. natomiast nie można poznać świata bez aktywności turystycznej.

Na zakończenie tej części analizy danych zatrzymamy się przy problemie płci i wieku jako czynników różnicujących hierarchię funkcji.

Porównaliśmy rezultaty dwóch skrajnych grup wiekowych: 26-30 lat i 46-50 lat. Grupa pierwsza liczyła 132 osoby, grupa druga 149. Okazało się, iż nasze założenia okazały się słuszne, gdyż w grupie "starszej" funkcja "zdrowotna" zajęła I miejsce natomiast funkcja poznawcza trzecie. Natomiast w grupie "młodszej" kolejność była odwrotna.

Nie stwierdziliśmy natomiast istotnych różnic jeżeli chodzi o wyniki uzyskane w grupach mężczyzn i kobiet.

Postawy badanych wobec aktywnych form wypoczynku badaliśmy "skala postaw...". Zaczniemy od charakterystyki liczbowej wyników w odniesieniu do całej populacji, jak i poszczególnych grup badanych. Wyniki te ilustruje

Przedstawione dane pozwalają na pozytywne zweryfikowanie następujących hipotez:

- a) największą aprobatę aktywnych form wypoczynku wykazali reprezentanci grupy pracowników umysłowych,
- b) formy turystyki kwalifikowanej najwyżej zostały ocenione przez pracowników umysłowych,
- c) Pracownicy fizyczni i rolnicy preferowali tradycyjne formy wypoczynku (kąpiel, zbieranie grzybów, wędkarstwo).

Grupa pracowników umysłowych wyraźnie różniła się od dość jednorodnych w sumie grup robotników i chłopów (z zastrzeżeniem, iż byli to chłopcy żyjący w pobliżu wielkiej aglomeracji miejskiej).

WARUNKI ROZWOJU I BARIERY TURYSTYKI KOLARSKIEJ W POLSCE

W nawiązaniu do poprzednich badań prowadzonych w latach siedemdziesiątych autor prezentuje w zróżnicowany sposób warunki uprawiania turystyki kolarskiej w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem zaistniałych tendencji światowych, metodyki uprawiania turystyki kolarskiej w Polsce (elementy krajoznawstwa w turystyce kwalifikowanej), zagrożeń dla kolarstwa (w tym dla komunikacji rowerowej) i zagospodarowania turystycznego dla turystyki kolarskiej. Uwzględnia przy tym szereg opracowań krajowych i zagranicznych, wskazujących na duże zaniedbania, jakich jesteśmy świadkami od lat w stosunku do transportu rowerowego w Polsce. Wszystko rzutuje na możliwości rozwoju rekreacji i turystyki kolarskiej.

Autor kładzie znaczący nacisk na rolę rekreacji rowerowej, a więc wszelkich form kolarstwa, nie tylko turystycznego. Zwraca uwagę na rolę roweru (dojazdów rowerowych) do urządzeń rekreacyjnych i sportowych, do terenów wypoczynkowych, a więc na rower, jako środek służący i wspomagający inne formy wypoczynku i rekreacji. Prezentuje także systemy organizacyjnego wykorzystania roweru dla celów turystycznych przez mieszkańców dużych miast, gdzie wykorzystanie roweru jest ograniczone chociażby ze względu na istniejące bezpośrednie zagrożenia dla rowerzystów, a także brak właściwej infrastruktury.

Autor prezentuje zasadnicze formy rekreacyjnego i turystycznego wykorzystania roweru, porównuje walory roweru użytego w turystyce kwalifikowanej, podkreśla krajoznawczą, a w mniejszym stopniu sportową rolę roweru. Porównuje sytuację w poszczególnych krajach europejskich i w Polsce, zwracając uwagę na pozytywne cechy polskiego modelu turystyki kolarskiej.

Brak minimum niezbędnej infrastruktury technicznej i drogowej przygotowanej do obsługi ruchu rowerowego (autor przypomina główne rodzaje podstawowych urządzeń wprowadzanych od lat siedemdziesiątych niemal powszechnie w krajach Europy Zachodniej, a także w krajach Ameryki Północnej i Australii) powoduje niemal całkowite wyeliminowanie roweru z ulic i dróg, zwłaszcza w większych miastach: nie trudno zauważyć, że rower w celach użytkowych (komunikacja, transport) wykorzystywany jest przede wszystkim w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych. Nie odpowiada ta sytuacja popytowi i nasyceniu pojazdami gospodarstw polskich: mimo stosunkowo dużej i stałej sprzedaży rowerów - ich ilość na ulicach jest znikoma.

Powodem tego stanu rzeczy są nie tylko - jak chcą niektórzy - warunki klimatyczne Polski (mając na uwadze wykorzystanie roweru w Szwecji czy w NRD nie może to przekonywać, choć nie sposób i tego nie brać pod uwagę), ale przede wszystkim brak zapewnienia minimum bezpieczeństwa rowerzystom (w tym także turystom kolarzom). Pod tym względem mimo wprowadzonych i możliwych działań administracyjnych Polska pozostaje w tyle za krajami, gdzie rowerowy "boom" lat siedemdziesiątych wykorzystano do rozpropagowania komunikacji i rekreacji rowerowej w różnych formach.

Infrastruktura i zagospodarowanie dla turystyki kolarskiej z konieczności musi być ograniczone i odbiega od infrastruktury rekreacyjnej i komunikacyjnej w miastach. Nie mniej autor zwraca uwagę na wprowadzane obecnie w innych krajach systemy tras kolarskich przeznaczonych dla amatorów spacerów kolarskich lub dla kolarzy o sportowych aspiracjach z jednej strony, a także systemy wieloetapowych szlaków kolarskich zagospodarowanych w ten sposób, aby pokonanie dziennych etapów było możliwe z wyeliminowaniem uciążliwości ruchu motorowego, w powiązaniu z walorami krajoznawczymi terenu i krajobrazowymi. Autor znaczną

uwagą poświęca tym ostatnim zagadnieniom, uważa bowiem że walory te decydują w wielu wypadkach o podejmowaniu turystycznych form wędrowniczych na rowerze w ogóle.

Autor aktualizuje szereg danych dotyczących wielkości ruchu kolarskiego w Polsce (głównie w oparciu o dane PTTK, jako organizacji turystycznej wiodącej w tej dziedzinie), a także kadry kolarskiej. Jego niepokój budzi stosunkowo niewielki udział kolarstwa w całości kwalifikowanego ruchu turystycznego w Polsce, choć wielkości te ulegają pewnym wahaniom w zależności od roku i panujących koniunktur. Dokonuje jednocześnie analizy wielkości tego ruchu w poszczególnych rejonach Polski, dają się bowiem zauważyć znaczne dysproporcje w zainteresowaniu turystyką kolarską w poszczególnych województwach.

Mając na uwadze niemal zupełny brak pozycji wydawniczych poświęconych tej problematyce nierzadko wyrastającej poza sferę rekreacji i turystyki (pojawiają się nader nieliczne pozycje poświęcone wyłącznie problemom inżynierii ruchu drogowego i udziałowi ruchu rowerowego), autor wnosi zarazem do Instytutu Turystyki o wprowadzenie omawianego opracowania, poszerzonego o część dotyczącą technicznym aspektom tworzenia infrastruktury rowerowej, do planu wydawnictw jako pozycji zwartej.

ASPEKTY PRAWNE TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ

Zaintersowania badawcze dotyczące generalnie biorąc turystyki a w szczególności turystyki kwalifikowanej dotyczą zazwyczaj aspektów materialnych tego zjawiska społecznego. Rozważania podjęte w niniejszym opracowaniu przyjmują odmienny punkt widzenia. Koncentrują się one na analizie wybranych aspektów formalnych turystyki kwalifikowanej. Wybór dokonany na użytek opracowania dotyczy:

- podstaw normatywnych tej formy turystyki,
- problematyki regulacji normatywnych,
- sytuacji prawnych uczestników turystyki kwalifikowanej,

Analiza pierwszego z wybranych aspektów wskazuje, że najogólniej biorąc uprawnienie poszczególnych rodzajów turystyki kwalifikowanej pozostawione jest zazwyczaj swobodnej decyzji samych turystów. W omawianym znaczeniu turystyka kwalifikowana jest przejawem realizacji ich prawa do wypoczynku. Problematyka korzystania z owego prawa stanowi zagadnienie bliższe bardziej dziedzinie polityki społecznej aniżeli prawa. Powyższe prawo w znaczeniu podmiotowym (uprawnienie) gwarantowane jest między innymi w sposób normatywny. Oznacza to że państwo zobowiązane jest wobec obywateli do zapewnienia im korzystania z owego prawa w granicach możliwości społeczno-gospodarczych państwa, programem polityki socjalnej, itp.

Normatywnym wyrazem powyższego prawa są zarówno normy prawa międzynarodowego (Międzynarodowe Pakty Praw Obywatelskich oraz Międzynarodowe Pakty Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych) jak też ustawodawstwo krajowe. Dostrzegalna jest

bardzo ogólna determinacja prawna odnosząca się do sfery osobistej swobody turystów co do udziału i wyboru formy ich uczestnictwa w omawianej dziedzinie turystyki. Nie jest ono jednak powszechna. W szczególności w odniesieniu do młodzieży szkolnej także sama decyzja co do udziału w ruchu turystycznym jest niekiedy formułowana jako obowiązek, czy ściślej biorąc element programu nauczania i wychowania. Ponadto analiza ta pozwala przyjąć, że w przypadku uczestnictwa w ruchu turystycznym o charakterze zbiorowym np. z racji przynależności do organizacji społecznych można mówić o dobrowolnie przyjętym przez turystów obowiązku aktywnego uczestnictwa w ruchu turystycznym.

Rozważnia dotyczące regulacji normatywnych turystyki kwalifikowanej pozwalają przyjąć, że całokształt jej tworzą generalnie dwie grupy norm: normy prawne powszechnie obowiązujące i normy społeczne.

Przepisy powszechnie obowiązujące wydawane są przez organa państwowe i stanowią fragment systemu prawa. Są to przede wszystkim przepisy administracyjno-prawne oraz normy karne. Regulują one głównie sprawy bezpieczeństwa i porządku przy uprawnianiu niektórych rodzajów turystyki kwalifikowanej oraz dotyczą zasad zachowania uczestników w związku z uprawianiem przez nich turystyki kwalifikowanej.

Normy społeczne wydawane są w ramach organizacji społecznych (w szczególności przez PTTK oraz związki sportowe), stanowią fragment norm "pozasystemowych" lecz w zróżnicowany sposób są połączone z obowiązującym systemem prawa.

Analiza wyróżnionych grup norm wskazuje, że docelowo dążyć należy do uspołecznienia regulacji normatywnej wykorzystując w tym celu różnorodne metody głównie decentralizacji administracji.

Uwagi dotyczące sytuacji prawnej uczestników , turystyki kwalifikowanej obejmować mogą w zależności od przyjętego zakresu rozważań różny krąg zagadnień. W opracowaniu podjęto próbę przedstawienia praw i obowiązków turystów jako uczestników turystyki kwalifikowanej w związku z korzystaniem przez nich z przestrzeni turystycznej. Na tym tle sformułowano pewne postulaty dla organów państwowych i organizatorów ruchu turystycznego a także przedstawiono zarys koncepcji urynkwienia turystyki kwalifikowanej.

KADRA TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ I JEJ KSZTAŁCENIE

TURYSTYKA GORSKA

1. Organizacją i obsługą turystyki kwalifikowanej w górach zajmuje się kadra związana przede wszystkim z PTTK - przewodnicy górcy, przodownicy turystyki górskiej i narciarskiej, a także kadra PZN - pomocnicy instruktora i instruktorzy PZN oraz ratownicy górcy zrzeszeni w GOPR.

2. Kadra ta skoncentrowana jest w kilku województwach. Do terenów uprzywilejowanych należą wielkomiejskie aglomeracje o dużych tradycjach turystycznych, zwłaszcza w środowisku inteligenckim i robotniczym a także z rozwiniętą obsługą wyjazdowego ruchu turystycznego. Zdecydowanie pod względem zasobów kadrowych wybijają się województwo katowickie wyprzedzając nawet stołeczne warszawskie, miejskie krakowskie, poznańskie, wrocławskie i łódzkie. Oprócz tych aglomeracji znaczna część kadry, zwłaszcza przewodnickiej skupiona jest w rejonach recepcyjnych. Znikome nasycenie kadrami występuje w województwach pn. -wsch. i środkowej Polski

3. Ilość szkolonej kadry odpowiada w zasadzie możliwościom i potrzebom. Wyjątek stanowią przodownicy turystyki narciarskiej. Ich liczebność ograniczają przepisy formalne oraz brak popularyzacji narciarstwa wędrownego [brak programu wędrownego-biegowego w zimowiskach, priorytet producentów i organizatorów dla narciarstwa zjazdowego, brak specjalistycznego sprzętu.

4. Obsługa kadrowa turystyki narciarskiej wymaga zmian. Doszło do deprecjacji statusu przodownika narciarskiego PTTK, zwłaszcza, że uprawnienia do szkolenia ma on ograniczone a prestiżowo przodownik ustępuje instruktorom PZN.

5. Ocena poziomu wykształcenia i posiadanych kwalifikacji jest zróżnicowana:

a\ ratownicy GOPR z racji charakteru wykonywanej pracy muszą być i są przygotowywani na wysokim poziomie,

b\ poziom wykształcenia kadry społecznej przewodników jest zdeteminowany poprzez dobrowolne podjęcie swoich zadań; w większości traktowane są one z poczuciem pełnego zaangażowania i odpowiedzialności oraz świadomości tego, czego się od tej kadry oczekuje,

c\ również wysoki jest poziom wykształcenia instruktorów PZN dostosowany do najnowszych trendów obowiązujących w świecie - nie są oni jedną w wystarczającym stopniu pozyskiwani do kreowania turystyki górskiej,

d\ najbardziej zróżnicowana jest ocena poziomu kwalifikacji posiadanych przez przewodników górskich.

6. W programach szkolenia brak w wystarczającym stopniu wiedzy z zakresu polityki społecznej, psychologii, socjologii, pedagogiki społecznej. Brak również nauczania metodyki przekazywania fachowej wiedzy.

7. Istnieje opinia, że trudno zawrzeć cały zasób wiedzy i umiejętności w jednym kursie szkoleniowym. Z tego wynika wniosek o szczególnej roli doszkalania i podnoszenia własnych kwalifikacji. Służyć temu mają sympozja, sejmiki, pogadanki, spotkania z fachowcami, system kursów szkoleniowych,

8. Podstawową funkcję w systemie doszkalania spełnia obecnie samokształcenie. Dla jego pełnego spełnienia konieczne są tanie i ogólnodostępne materiały szkoleniowe w formie książek, skryptów, poradników, itp. Brak papieru, funduszy, niejasne sprawy honorarium autorskiego oraz mała opłacalność nakładów limituje ten proces.

9. Decyzje Ministra Rynku o zniesieniu wszelkich dotychczasowych zarządzeń [wydanych przez GKKFiT, GKT i GKKFiS] należy uznać za nieprzemyślaną, wprowadzoną pochopnie, bez przygotowania logicznego i drożnego systemu kadrowego polskiej turystyki w miejsce znoszonych układów. Decyzja ta doprowadziła do panującego obecnie chaosu organizacyjnego i funkcjonalnego w odniesieniu do turystycznej kadry kontraktowej.

10. Wydaje się być sprawą najpilniejszą i najbardziej potrzebną opracowanie projektu systemu polskich licencji turystycznych, uwzględniającego zarówno potrzeby praktyki jak i dotychczasowe doświadczenia i tradycje.

WODNE FORMY TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ

1. Wykwalifikowana kadra szkoleniowa to: przodownicy, wykładowcy, instruktorzy. Uprawnienia te są nadawane przez towarzystwa i związki zajmujące się turystyką i kulturą fizyczną.

2. Wodniacką kadrę stricte turystyczną skupia PTTK. Występują tu trzy rodzaje turystycznej kadry wodniackiej: przodowników turystyki żeglarskiej, przodowników turystyki kajakowej oraz instruktorów nurkowania swobodnego. Ogółem kadra kwalifikowana w PTTK liczy 2796 osób. Kadra wodniacka PTTK skupiona jest w klubach. I tak w 1987 r. Towarzystwo liczyło 122 kluby żeglarskie, 116 klubów kajakowych oraz 68 klubów podwodnych. Najwięcej członków liczyły kluby żeglarskie - 7 557 osób, a w dalszej kolejności kajakowe - 5 261 osób i turystyki podwodnej - 2 424 osób. Ogółem liczba członków w klubach wodniackich PTTK osiągnęła wartość 15 242 osób.

3. Drugą pod względem liczebności kadr organizacją jest Polski Związek Żeglarski. Efektem działalności szkoleniowej PZZ jest znaczna ilość członków klubów żeglarskich OZZ. W 1988 r. kluby te skupiały 97 610 osób w tym 31 176 młodzieży do lat 18. Najwięcej jest co prawda członków bez stopni (35 991) a na drugiej pozycji znajduje się członkowie posiadający stopień Żeglarza jachtowego (31 777). W dalszej kolejności plasują się - sternicy jachtowi (23 815), jachtowi sternicy morscy (3 037), jachtowi kapitanowie żeglugi bałtyckiej (723), jachtowi kapitanowie żeglugi wielkiej (519). Jachtowi żeglarze lodowi i sternicy lodowi liczą ponad 600 osób.

4. Upowszechnianie turystyki kajakowej i kajakarstwa sportowego wymaga szkolenia kadry oraz weryfikacji i doszkolenia istniejącej kadry. Działalnością tą zajmuje się Polski Związek Kajakowy. Kadra Instruktorów Turystyki PZK zamyka się liczbą 1163 osób.

5. Najwięcej wykwalifikowanych turystów żeglarzy z uprawnieniami przodowniczymi zarejestrowano w województwie katowickim (115) i stołecznym warszawskim (114). Są to jednocześnie duże ośrodki miejskie z największą liczbą klubów turystyki żeglarskiej, natomiast najwięcej przodowników turystyki kajakowej w województwie gdańskim (240). Znaczna ilość turystycznej kadry kajakowej obserwowalna jest także w woj. katowickim (182), stołecznym warszawskim (178), bielskim (156) oraz krakowskim (142). Brakuje natomiast przodowników turystyki żeglarskiej i kajakowych w woj. zamojskim oraz bielskopodlaskim. Takie rozmieszczenie kadry wskazuje na większe jej związki z dużymi ośrodkami miejskimi niż z terenami o korzystnych warunkach dla uprawiania żeglarstwa i kajakarstwa. Jedynie instruktorzy nurkowania swobodnego wykazują większe związki z terenami o korzystnych warunkach dla uprawiania nurkowania - woj. koszalińskie (34), woj. gdańskie (22). Najwięcej jednak instruktorów nurkowania swobodnego zarejestrowanych jest w dużych ośrodkach miejskich o największej jednocześnie liczbie klubów podwodnych i nurkowych, mających jednocześnie duże tradycje w uprawianiu tej dyscypliny turystyki. Należą do nich woj. stołeczne warszawskie (55), wrocławskie (31); krakowskie (21) oraz katowieckie (15).

KOSZTY UPRAWIANIA TURYSTYKI KAJAKOWEJ

1. Uprawianie turystyki w Polsce jest kosztowne a ceny na usługi z tego zakresu rosną w ostatnich latach szybciej niż ceny na inne dobra i usługi konsumpcyjne.

2. Koszty uprawiania turystyki kajakowej, tak w formie indywidualnych wyjazdów jak i w formie zorganizowanej, mierzonej najniższymi wartościami, w 1989 roku był w porównaniu do innych form turystyki relatywnie niski. Należy jednak dodać, że najniżej kalkulowane koszty oznaczają bardzo niski standard wyjazdu, zarówno w zakresie warunków bytowych jak i sprzętu specjalistycznego oraz, że możliwość uprawiania turystyki kajakowej po realatywnie niskim koszcie jest bardzo ograniczona. Ograniczenie to wynika - w turystyce indywidualnej - z niewielkiej ilości sprzętu specjalistycznego - w turystyce zorganizowanej - z minimalnej oferty nisko kalkulowanych spływów.

3. Każde podwyższenie standardu, na przykład poprzez uzyskiwanie lepszych warunków bytowych, powoduje skokowy wzrost kosztów. Ponadto uzyskanie wyższego standardu, choć w teorii możliwe, w praktyce napotyka na bariery związane z brakiem zagospodarowania wytyczonych szlaków (w Polsce istnieją tylko dwa szlaki o dostatecznym zagospodarowaniu tj. na rzece Krutyni i Czarnej Hańczy wraz z Kanałem Augustowskim).

JERZY GAJEWSKI, ANNA KROL-JEZABEK

BAZA NOCLEGOWA DLA TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ W SEZONIE LETNIM
1986 ROKU

W analizowanym okresie na obszarze całej Polski działały łącznie 534 obiekty dla turystyki kwalifikowanej o łącznej liczbie 109 087 miejsc noclegowych (17.9% całorocznych i 82.1% czynnych w sezonie letnim).

Blisko jedna trzecia obiektów (31.3%) to kempingi, dysponujące 44% ogólnej liczby miejsc noclegowych. Drugie pod względem wielkości rodzajem bazy były schroniska młodzieżowe (24.5% ogółu obiektów i 39% miejsc noclegowych). W powyższych dwóch typach bazy mieści się 85% ogółu miejsc noclegowych dla turystyki kwalifikowanej. Pozostałe 6 rodzajów bazy (schroniska, baczki, stacje wodne, ośrodki turystyki wodnej, stacje turystyczne, domy wycieczkowe) grupujących 44.4% obiektów obejmowało zaledwie 17% ogółu miejsc noclegowych. Są to zatem obiekty na ogół małe, dostosowane do specyfiki obsługi danego rodzaju ruchu turystycznego.

Zasadniczo baza noclegowa dla turystyki kwalifikowanej w 1986 roku nie uległa zasadniczym zmianom w stosunku do lat poprzednich i nadal jest niewystarczająca pod względem ilości obiektów jak i miejsc noclegowych. Nierównomierne jest rozmieszczenie schronisk w górach oraz na innych obszarach o wysokiej atrakcyjności turystycznej. Szereg obszarów i tras turystycznych o wysokiej atrakcyjności jest całkowicie pozbawionych lub wyposażonych w znikomą liczbę obiektów noclegowych w stosunku do rozmiarów ruchu turystycznego. Utrudnia to uprawianie turystyki wędrowniczej (od obiektu do obiektu w odstępie jednego dnia wędrowniczej). Dotyczy to szczególnie bazy dla turystyki kajakowej (stacje wodne i ośrodki turystyki wodnej). W badanym okresie czynnych nadal ponad 70 schronisk ale globalnie ilość miejsc noclegowych zmniejsza się ze względu na bardzo zły stan techniczny większości budynków.

Tendencje spadkowa zaznacza się także w odniesieniu do ruchu turystycznego a co za tym idzie zmniejszyło się wykorzystanie obiektów. Zjawisko to najsilniej wystąpiło na campingach, gdzie spadek ilości turystów wynosił 15% a spadek ilości udzielonych noclegów aż o 30% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego. Przyczyn należy upatrywać m.in. w zaistniałych możliwościach uprawiania wędrownych form turystyki za granicą oraz znacznym wzrostem cen usług noclegowych, szczególnie najtańszych dotycząc (campingi).

BOLESŁAW PRAZANOWSKI

Dostępność komunikacyjna województwa krośnieńskiego

Transport odgrywa doniosłą rolę w obsłudze ruchu turystycznego, jako że istotą tego zjawiska jest zmiana miejsca pobytu. Każdy turysta zmuszony jest do korzystania z usług transportowych, stąd też nieodzowną rzeczą dla prawidłowego funkcjonowania i rozwoju turystyki jest należyta organizacja i obsługa przewozów turystycznych, szczególnie w dojazdach do rejonów o dużym nasileniu ruchu turystycznego.

1. Węzłową rolę w kształtowaniu tego zjawiska odgrywają dwa zasadnicze czynniki. Po pierwsze - warunki dojazdu turystów z całego kraju do woj. krośnieńskiego. Po drugie - potencjalne możliwości poruszania się w obrębie tego województwa. Oba te czynniki zależą od sieci transportu i organizacji połączeń (rozkład jazdy).

2. Rozpatrując dostępność komunikacyjną w świetle oceny warunków dojazdu, na który decydujący wpływ ma jakość usług przewozowych oferowanych głównie przez transport kolejowy stwierdzono, że udostępnienie woj. krośnieńskiego dla turystów z różnych części kraju jest bardzo słabe. Wśród 10 przebadanych pod względem miejscowości w strefie dobrej dostępności znajduje się zaledwie kilkanaście procent obszaru i ludności kraju, która obsługiwana jest przez połączenia transportowe świadczące usługi na dobrym poziomie, zbliżonych do średnich krajowych. Przy czym w przypadku takich miejscowości jak Komańcza i Solina żadne z 49 połączeń z miast wojewódzkich nie spełnia kryteriów jakościowych w tej dziedzinie.

3. Spośród wielu przyczyn słabego udostępnienia woj. krośnieńskiego dla innych regionów kraju należy wymienić m. in.:

- dominujący udział transportu kolejowego w obsłudze przewozów na długich trasach do tego rejonu, który świadczy usługi przewozowe na dosyć niskim poziomie,

- mała ilość dalekobieżnych połączeń bezpośrednich i stosunkowo niewielki ich zasięg,

- nadmierne wydłużenie długości przejazdu, z powodu niedogodnego układu sieci kolejowej na tym kierunku,

- niedostateczna szybkość przejazdu,

- nieracjonalna długość przejazdu, na skutek krętego bądź okrężnego przebiegu połączeń bezpośrednich lub pośrednich z innych województw oraz związane z tym zbyt wysokie koszty i zbyt wysokie koszty i zbyt długi czas przejazdu,

- słaba bezpośredniość przejazdu,

- słabe skomunikowanie pociągów dalekobieżnych z lokalnymi pociągami lub autobusami, zarówno na terenie woj. krośnieńskiego jak i z całej Polski, dotyczy to szczególnie pociągów kursujących w godzinach nocnych.

4. Równie niekorzystnie kształtują się możliwości korzystania z transportu publicznego na terenie badanego województwa. Opierając się na analizie rozmieszczenia punktów transportowych i wielkości zaplecza powierzchniowego i demograficznego przypadającego na 1 punkt transportowy, stwierdzono, że zaledwie 24,0% obszaru i 26,9% ludności województwa leży w strefie dobrej dostępności komunikacyjnej sieci transportowej a prawie 2/3 w strefie bardzo słabej.

5. U podłoża tego stanu leży niedoinwestowanie sieci. Szczególnie dotyczy to transportu kolejowego. A w niektórych rejonach także sieci drogowej i transportu autobusowego. Złożyło się na to wiele przyczyn związanych z warunkami naturalnymi jak i rozwojem ekonomicznym.

JANUSZ SEWERNIAK "GEOGRAFICZNE I SPOŁECZNE UWARUNKOWANIA
GÓRSKIEJ TURYSTYKI PIESZEJ" CPBP II. 3. 2. INSTYTUT TURYSTYKI
ODDZIAŁ W TORUNIU 1990

Powołując się na słownikowe znaczenie słowa "warunki" można określić je jako "czynniki, od których uzależnione jest istnienie czegoś...". Rozwój turystyki, traktowanej jako zjawisko społeczno-gospodarcze, uzależniony jest od uwarunkowań społecznych i gospodarczych. Spośród uwarunkowań społecznych, decydujących o kształtowaniu się popytu turystycznego, najważniejszymi są według J. Warszzyńskiej i A. Jackowskiego (1978): polityka społeczna państwa, czas wolny od pracy, stopień zamożności społeczeństwa, wzrastający proces urbanizacji, rozwój oświaty i poziomu kulturalnego ludności oraz przedłużanie się średniej długości życia ludzkiego. Uwarunkowania gospodarcze związane są z zaspokojeniem popytu przez podaż turystyczną, którą rozumie się jako "ogół dóbr i świadczonych usług turystycznych". Na pograniczu popytu i podaży turystycznej umiejscowić można trzecią grupę uwarunkowań związanych z systemem organizacji i zarządzania w turystyce, systemem regulacji prawnych oraz kadr, które umownie nazwać można uwarunkowaniami organizacyjnymi.

Uwarunkowania związane z kształtowaniem się podaży turystycznej sprowadzić można w rozważaniach niniejszej pracy do oceny walorów i infrastruktury turystycznej. W przypadku górskiej turystyki pieszej uwarunkowania te sprowadzają się prawie wyłącznie do elementów przestrzennych środowiska geograficznego, dlatego określić je można jako uwarunkowania geograficzne.

Uwarunkowania społeczne górskiej turystyki pieszej omówione zostaną poniżej na podstawie wyników badań zbiorowości I-III *
Ważną rolę w tym zakresie odgrywają wyniki badań ankietowo-sondażowych, w których respondenci wypowiadali się m.in. na temat istotnych dla nich przeszkód i ograniczeń w uczestnictwie w górskiej turystyce pieszej. Opinia ta ma również

istotne znaczenie dla określenia uwarunkowa organizacyjnych górskiej turystyki pieszej, które omówiono pokrótce głównie na podstawie literatury.

Autor zdaje sobie sprawę, że uwarunkowania górskiej turystyki pieszej powinny być rozpatrywane w ujęciu dynamicznym na tle ogólnych tendencji rozwojowych turystyki oraz rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa. Zebrana pod tym kątem część materiałów nie znalazła się jednak w niniejszej pracy, wymaga to bowiem dalszych badań.

1. Uwarunkowania geograficzne

Ocena uwarunkowań geograficznych wyrażających się relacjami między kategoriami przestrzeni geograficznej strefy górskiej a odpowiadającymi im typami górskiej turystyki pieszej stanowi jeden z głównych celów pracy. Jako kategorie przestrzeni geograficznej strefy górskiej określimy grupy górskie o odmiennej atrakcyjności i zagospodarowaniu turystycznym dla górskiej turystyki pieszej.

Określenie powyższych relacji powinno zostać poprzedzone analizą zróżnicowań wielkości analizowanego ruchu w strefie górskiej. Wobec braku innych danych posłużono się pośrednio oceną popularności części strefy górskiej przeprowadzoną w grupie osób należących do zbiorowości III. Respondenci określali przybliżoną liczbę wędrowek w ciągu swojego życia, którą odbyli w wymienionych 36 jednostkach fizycznogeograficznych. Na podstawie tej oceny można wydzielić obszary o następującej popularności:

- a) wybitnej: Tatry Wschodnie, Tatry Zachodnie
- b) bardzo dużej: Karkonosze, Beskid Śląski, Beskid Żywiecki, Pieniny, Gorce, Beskid Sądecki, Bieszczady
- c) dużej: Kotlina Żywiecka, Kotlina Kłodzka, Kotlina Sądecka, Beskid Niski, Kotlina Jeleniogórska, Rów Podtatrzański, Góry Stołowe, Beskid Wyspowy

- d) średniej: Śnieżnik i Góry Bialskie, Beskid Makowski, Beskid Mały, Rudawy Janowickie, Pogórze Spisko-Gubałowskie, Góry Wałbrzyskie, Góry Stołowe, Kotlina Orawsko-Nowotarska, Góry Bystrzyckie, Góry Izerskie, Góry Kamienne, Góry Bardzkie, Pogórze i Góry Orlickie
- e) małej: Góry Złote, Góry Kaczawskie, Góry Sanocko-Turczańskie, Brama Lubawska, Góry Opawskie, Obniżenie Nowej Rudy i Broumowskie.

Jeśli założymy, że popularność poszczególnych części strefy górskiej w opinii zbiorowości III może stanowić w pewnym stopniu odzwierciedlenie popularności wymienionych jednostek dla ogółu uczestników górskiej turystyki pieszej, to stosując pozostałe kryteria postanowić można następujące ogólne wnioski.

Jak należało się spodziewać tereny bardzo atrakcyjne cechują się jednocześnie największą popularnością wśród uczestników górskiej turystyki pieszej. Należy jednak zaznaczyć, że związki takie istnieją bez względu na stopień zagospodarowania turystycznego poszczególnych stref górskich. Na terenach o odpowiednim, a szczególnie o nadmiernym zagospodarowaniu turystycznym występuje duży udział górskiej turystyki pieszej szkolnej i rodzinnej. Formy te ograniczają a niekiedy wypierają uczestników zaliczanych do górskiej turystyki pieszej studenckiej i samotniczej, którzy poszukują terenów o mniejszej koncentracji ruchu i słabiej zagospodarowanych turystycznie. W powyższym świetle słusznym wydaje się koncepcja nierównomiernego zagospodarowania turystycznego terenów bardziej atrakcyjnych, co pozwala, na realizację odmiennych celów poszczególnych typów górskiej turystyki pieszej.

Formy zorganizowane, a zwłaszcza górską turystyką szkolną, odbywają się przede wszystkim na terenach bardzo atrakcyjnych dla górskiej turystyki pieszej, o dużej koncentracji zagospodarowania turystycznego. Są to równocześnie formy popularne wśród innych uczestników turystyki górskiej. Na tych terenach celowe wydaje się ograniczenie udziału wieloosobowych form zorganizowanych, w tym górskiej turystyki szkolnej. Dotyczy to zwłaszcza niektórych górskich parków narodowych lub ich

części (np. Tatry, Pieniny, Karkonosze), co zgodne jest z postulatami ochrony przyrody. Formy te powinny w większym stopniu tereny atrakcyjne dla górskiej turystyki pieszej i odpowiednio zagospodarowane turystyczne np. otoczenie Kotliny Żywieckiej, Jeleniogórskiej oraz Pogorza i Gór Orlickich.

2. Uwarunkowania społeczne

Jak wynika z badań ankietowo-sondażowych przeprowadzonych wśród osób należących do zbiorowości II i III jednym z najważniejszych motywów uczestnictwa w górskiej turystyce pieszej jest (obok motywów poznawczych) chęć ucieczki z miejsca zamieszkania, którym w większości przypadków jest duże miasto. Respondenci określali ten motyw przede wszystkim jako chęć ucieczki od: zanieczyszczonego środowiska, hałasu, spalin, zatłoczonych ulic i "całego tego zgiełku". Można więc postawić tezę, że wzrastający stopień uprzemysłowienia i urbanizacji stanowią jeden z najważniejszych czynników rozwoju górskiej turystyki pieszej. Potwierdzają to wyniki badań socjologicznych przeprowadzonych wśród młodzieżowych środowisk wielkomiejskich (M. Zurn, 1974). Należy przypuszczać, że wraz z dalszym wzrostem uciążliwości życia w dużych skupiskach miejskich nastąpi szczególnie dynamiczny rozwój uczestnictwa w górskiej turystyce pieszej.

Jako jedną z najważniejszych przyczyn uniemożliwiających częstszy udział w górskiej turystyce pieszej respondenci niezależnie od cech społeczno-demograficznych i motywacyjnych, wymieniali brak czasu.

Wzrost czasu wolnego od pracy i nauki odgrywa istotną rolę w rozwoju górskiej turystyki pieszej zarówno w skali całego roku, jak również w krótszych okresach czasu, zwłaszcza w układzie tygodniowym. Świadczy o tym znaczny udział form krótkoterminowych górskiej turystyki pieszej odbywających się nie tylko w okresach sobotnio-niedzielnych, ale także w połączeniu z dniem świątecznym w ciągu tygodnia. Okazuje się także, że uczestnictwo w tych formach w niewielkim stopniu uzależnione jest od położenia miejsca zamieszkania uczestników w

skali kraju. Z uwagi na brak badań nie można określić konkretnych danych liczbowych dotyczących udziału form krótkoterminowych w stosunku do całego rozpatrywanego zjawiska. Jak wynika z badań przeprowadzonych w 1987 r. w Beskidzie Żywieckim odsetek osób uczestniczących w formach krótkoterminowych może sięgać około 95% całości ruchu górskiej turystyki pieszej.

Sprzyjający rozkład czasu wolnego w ciągu tygodnia, części tygodnia a nawet dnia pozwala niektórym grupom społecznym, zwłaszcza uczniom i studentom na częste uczestnictwo w krótkoterminowych formach turystyki. Duża popularność krótkoterminowych form górskiej turystyki pieszej związana jest także z faktem, że udział ten nie wymaga długich przygotowań organizacyjnych. Jak stwierdził student z Gdańska: "jeśli tylko mam 1,5 lub 2 dni wolne, to biorę plecak i jadę w góry". Z opinii respondentów mieszkających w różnych częściach Polski wynika, że wyjazdy podejmowane są nawet wtedy, gdy łączny czas podróży jest ponad dwukrotnie dłuższy od czasu spędzonego na wędrówce w górach. W ostatnich latach obserwuje się wzrost popularności uczestnictwa w krótkoterminowych zorganizowanych indywidualnie formach górskiej turystyki pieszej w środowisku młodzieży szkolnej. Z typologicznego punktu widzenia formy te należy umiejscowić na pograniczu górskiej turystyki szkolnej, studenckiej i samotniczej.

Dla rozwoju górskiej turystyki pieszej istotne znaczenie ma wzrost czasu wolnego osób pracujących oraz w wieku emerytalnym. Już obecnie udział osób w wieku poprodukcyjnym uczestniczących w górskiej turystyce pieszej jest znaczny i jak należy sądzić będzie wzrastał w miarę zwiększania się liczby osób przechodzących na wcześniejszą emeryturę. Zagadnienie to należy rozpatrywać na tle ogólnej aktywności osób w wieku emerytalnym w aspekcie średniej długości życia ludzkiego.

W rozwoju górskiej turystyki pieszej ważną rolę spełnia ogół przemian społecznych związanych z rozwojem oświaty i kultury społecznej. Odzwierciedleniem tych przemian są przeobrażenia motywacji uczestnictwa w górskiej turystyce pieszej oraz postaw

wobec gór. Rozwój oświaty sprzyja rozszerzaniu się motywacji i postaw poznawczych a rozwój kultury społecznej motywacji i postaw estetycznych oraz refleksyjnych.

Zarówno w niniejszej pracy, jak i w literaturze (A. Marchlewski, A. Zieliński, 1965) stwierdzono ścisły związek między poziomem wykształcenia poszczególnych grup społecznych a ich uczestnictwem w górskiej turystyce pieszej. Pokrywa się to z ogólnymi tendencjami uczestnictwa w turystyce, gdyż zwykle większą aktywnością turystyczną charakteryzują się grupy społeczne o wyższym poziomie wykształcenia. Jak stwierdzają Z. i W. H. Paryscy (1973, s. 580 i dalsze) przed II wojną światową turystyka w Tatrach była uprawiana głównie przez inteligencję, łącznie z młodzieżą szkolną i akademicką. Po 1945 r. przewaga tej warstwy utrzymywała się nadal lecz nastąpił pewien wzrost uczestnictwa robotników i (w dużo mniejszym stopniu) chłopów. Jak wynika z niniejszych badań w niektórych częściach strefy górskiej, zwłaszcza słabiej zagospodarowanych turystycznie, obserwuje się nadal bardzo wysoki odsetek osób z wykształceniem średnim i wyższym (np. Beskid Niski, Bieszczady).

Na podstawie przeprowadzonych badań i odpowiednich porównań można ogólnie stwierdzić, że w górskiej turystyce pieszej występuje znacznie większy udział osób z wykształceniem średnim i wyższym niż w pozostałych formach migracji turystycznych. Można więc mówić wręcz o pewnej elitarności górskiej turystyki pieszej.

Wśród osób z wykształceniem średnim i wyższym obserwuje się znaczny udział osób mających wykształcenie techniczne. Uczestnictwo tych osób w górskiej turystyce pieszej, podobnie jak w przypadku taternictwa stanowi, zdaniem J. Zdebskiego (1984, s. 233), formę odreagowania emocjonalnego i zrównowżenia proporcji między techniczną i humanistyczną sferą życia.

Do grupy ważnych, aczkolwiek dyskusyjnych, uwarunkowań społecznych górskiej turystyki pieszej zaliczyć należy stopień zamożności społeczeństwa. Na ogół przyjmuje się, że wraz ze wzrostem dochodów ludności rośnie konsumpcja dóbr i usług

turystycznych, natomiast w sytuacji pogarszania się warunków bytowych potrzeby turystyczne traktowane są jako potrzeby dalszego rzędu.

W przypadku górskiej turystyki pieszej, rozpatrywanej w aspekcie kosztów uczestnictwa, uwidaczniają się dwie przeciwstawne tendencje. Z jednej strony wahania stopnia zamożności społeczeństwa wydają się tylko w niewielkim stopniu oddziaływać na rozwój górskiej turystyki pieszej. Wynika to - jak podkreślają respondenci należący do zbiorowości II i III - z niskich kosztów uczestnictwa w porównaniu z innymi formami turystyki. Z drugiej strony właśnie niski koszt uczestnictwa powoduje rozwój górskiej turystyki pieszej. Jednocześnie rośnie udział osób traktujących góry wybitnie instrumentalnie, na co uwagę zwrócił J. Zdebski (1984). Należy sądzić, że w związku z pogarszaniem się warunków bytowych niektórych grup społeczno-zawodowych np. inteligencji i osób na różnych etapach nauki, ich udział w górskiej turystyce pieszej będzie wzrastał. Na tej podstawie można sformułować tezę, że rozwój górskiej turystyki pieszej następuje w większym stopniu w okresach spadku, niż wzrostu stopnia zamożności społeczeństwa. Słuszność powyższej tezy należy zweryfikować na podstawie odrębnych badań. Potrzeba tych badań jest tym większa, że w ostatnich latach nastąpił istotny wzrost kosztów uczestnictwa w górskiej turystyce pieszej. Jest to związane ze wzrostem kosztów sprzętu turystycznego, podróży a przede wszystkim cen usług noclegowych i gastronomicznych w schroniskach górskich. Zagadnienie opłacalności działania schronisk górskich stanowi przedmiot licznych dyskusji, które nie zostaną w tym miejscu omówione. Podstawowym problemem badawczym jest w tym przypadku określenie zależności między kształtowaniem się cen w schroniskach górskich a rozmiarami uczestnictwa w poszczególnych typach górskiej turystyki pieszej poszczególnych grup społeczno-zawodowych.

3. Uwarunkowania organizacyjne

Uwarunkowania organizacyjne górskiej turystyki pieszej rozpatrywać należy w podziale na formy zorganizowane instytucjonalne i indywidualne. Wśród form zorganizowanych

instytucjonalnie dominują imprezy i wycieczki zorganizowane przez PTTK na różnych szczeblach organizacyjnych (koła i oddziały miejskie, zakładowe, środowiskowe). Dla tej części uczestników górskiej turystyki pieszej szczególne znaczenie ma rozwój systemu organizacyjnego PTTK oraz rozwój kadr, zwłaszcza przewodnickich i przodowniczych. Pewną rolę należy przypisać także rozwojowi propagandy i informacji turystycznej turystycznej w ramach polityki rozwojowej turystyki.

Dla rozwoju górskiej turystyki pieszej istotne znaczenie mają ponadto:

- stopień udostępnienia terenów przygranicznych dla ruchu turystycznego,

- system regulacji prawnych w zakresie sposobu wykorzystawania górskich obiektów noclegowych (np. administracyjne ograniczenie lub zakaz rezerwacji miejsc, przyjmowania grup, itd.),

- dostępność i koszt podstawowych elementów ekwipunku turystycznego (gł. obuwie, plecak, sprzęt biwakowy, specjalistyczna odzież).

Podsumowanie

górska turystyka piesza

Górska turystyka piesza - jako zjawisko przestrzenne i społeczne należące do migracji turystycznych - znajduje się w zasięgu zainteresowań badawczych geografii turystyki. Dotychczas nie prowadzono jednak specjalistycznych badań tego zjawiska, co zadecydowało o ich pojęciu. Na szczególną potrzebę prowadzenia badań naukowych nad stanem i możliwościami rozwoju turystyki w strefie górskiej zwrócił uwagę m.in. K. Zabierowski (1975 i 1979). Z pewnością dotyczy to także górskiej turystyki pieszej, która w wielu częściach strefy górskiej jest dominującą lub wręcz jedyną formą użytkowania turystycznego, np. w górskich parkach narodowych.

Górska turystyka piesza wyodrębnia się dość wyraźnie spośród pozostałych form migracji turystycznych. O jej odrębności świadczą zarówno cechy geograficzno-przestrzenne (strefa górską), jak i społeczne (struktura społeczno-demograficzna i cechy psychologiczne uczestników). We wstępnej koncepcji założono, że praca obejmować będzie całokształt zagadnień związanych z górską turystyką pieszą. Okazało się jednak, że problematyka jest zbyt obszerna. O ostatecznym sformułowaniu zakresu pracy zadecydowało pierwszorzędne znaczenie cech geograficznych i społecznych.

W społeczeństwie górska turystyka piesza cieszy się dużą popularnością. Uczestniczy w niej rocznie przynajmniej 1,1 mln osób (1988). Jest to jednak zjawisko niejednolite wewnętrznie zarówno pod względem społecznym, jak i przestrzennym. O zróżnicowaniach społecznych świadczą wyniki badań obejmujących trzy zbiorowości statystyczne: schronisk, szlaków i klubów górskich. Na tej podstawie wnioskowano o zróżnicowaniach typologicznych wydzielając górską turystykę szkolną, studencką, rodzinną i samotniczą. Odpowiada to na pytanie: Kto i dlaczego uczestniczy w górskiej turystyce pieszej? Spośród cech społeczno-demograficznych najważniejszymi są: ilościowa przewaga młodzieży szkolnej i studenckiej w stosunku do pozostałych grup społeczno-zawodowych, duży udział osób z wykształceniem średnim i wyższym oraz przewaga osób mieszkających w dużych miastach. Duże zróżnicowanie występuje w borebie cech psychologicznych.

Zróżnicowania przestrzenne, dotyczące atrakcyjności i zagospodarowania turystycznego, wyrażają się odmiennym natężeniem uczestnictwa w poszczególnych częściach strefy górskiej. O cechach tych - odpowiadających na pytanie: gdzie odbywa się górska turystyka piesza? - wnioskowano na podstawie badań ankietowo-sondażowych. Terenami o największej popularności i atrakcyjności dla górskiej turystyki pieszej są najwyższe części Karpat i Sudetów: Tatry i Karkonosze. Do tej grupy zaliczyć należy także: Beskid Śląski i Żywiecki, Pieniny, Gorce, Beskid Sądecki i Bieszczady. Są to przeważnie tereny dobrze zagospodarowane turystycznie. Stwierdzono jednak, że rozwój

górskiej turystyki pieszej następuje także na terenach słabo zagospodarowanych, charakteryzujących się dużą i średnią atrakcyjnością walorów naturalnych lecz niewielką koncentracją ruchu turystycznego (np. Beskid Niski).

Stosując kryteria przestrzenne, formalne i psychologiczne należy umiejscowić górską turystykę pieszą między taternictwem i górską turystyką spacerową. Wspólna przestrzeń strefy górskiej różni się w tym przypadku przede wszystkim stopniem dostępności. Warunkuje to z kolei formę uczestnictwa, co można określić jako: wspinaczka - wędrówka - spacer. W taternictwie dominują motywacji sportowe a w górskiej turystyce spacerowej rekreacyjne. Gnice między wymienionymi trzema formami nie są ostre, zwłaszcza między górską turystyką pieszą i spacerową. Nadal jako niezbadane uznać należy czynniki, które powodują, że dla jednych osób górska turystyka piesza jest końcowym a dla innych początkowym etapem w zdobywaniu gór. (J. Zdebski, 1984).

W rozwoju górskiej turystyki pieszej najważniejszą rolę odgrywają uwarunkowania geograficzne, społeczne i organizacyjne. Zgodnie z przewidywaniami do najważniejszych uwarunkowań geograficznych zaliczyć należy atrakcyjność turystyczną walorów naturalnych oraz zagospodarowanie turystyczne (zwłaszcza baza noclegowa). Do najważniejszych uwarunkowań społecznych zaliczono: wzrastający stopień uprzemysłowienia i urbanizacji kraju, wzrost czasu wolnego od pracy i nauki, rozwój oświaty i kultury społecznej oraz stopień zamożności społeczeństwa. Wśród uwarunkowań organizacyjnych wymienić należy przede wszystkim: rozwój systemu organizacyjnego PTTK, rozwój systemu regulacji prawnych oraz kadr, a także stopień udostępnienia terenów przygranicznych dla ruchu turystycznego oraz dostępność i koszt podstawowych elementów ekwipunku turystycznego.

Przedstawiona w niniejszej pracy próba oceny uwarunkowań geograficznych i społecznych górskiej turystyki pieszej wydaje się obejmować najważniejsze grupy zagadnień dotyczących możliwości rozwoju rozpatrywanego zjawiska. Zagadnień tych nie odniesiono jednak do ogólnych tendencji rozwojowych turystyki i

rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa, przez co prezentowane ujęcie ma charakter opisowy. Jest to niewątpliwie wada pracy i wymaga dalszego uzupełnienia. W dalszych rozważaniach rozważaniach należy przeprowadzić także porównanie cech rozwoju górskiej turystyki pieszej w Polsce i na świecie. Porównania te są o tyle utrudnione, że w literaturze zagranicznej brak odpowiednich opracowań monograficznych.

* I - zbiorowość schronisk górskich, II - zbiorowość szlaków górskich, III - zbiorowość klubów górskich.

WNIOSKI KONCOWE

Turystyka kwalifikowana - najbardziej wartościowa forma aktywności turystycznej jest uprawiana przez niewielki odsetek społeczeństwa. Szacuje się, że tylko 5% turystów zajma się tą dyscypliną. Nie podlega dyskusji, iż turystyka kwalifikowana jest zjawiskiem o ograniczonym zasięgu, jednakże jej walory połączone ze specyfiką samego uprawiania jednaly i nadal zjednują jej wielu zwolenników.

W ostatnich latach wyraźnie zaznacza się spadek uczestnictwa w imprezach organizowanych przez stowarzyszenia turystyczne, np. PTTK, PTSM, LZS itp., a jednocześnie zauważyć można wprowadzanie programu turystyki kwalifikowanej do ofert biur podróży (np. wycieczki na nartach śladowych). Zaczyna dominować turystyka środowiskowa (rodzina, grupa przyjaciół, wycieczka klubowa), czynnikiem istotnym dla wielu turystów zaczyna być potrzeba izolacji od otaczającej cywilizacji. Jeśli tylko sytuacja finansowa na takie rozwiązania pozwoli - kierunek ten będzie zapewne dominował, spotęgowany trudnościami dnia codziennego.

Turystyka kwalifikowana, zwłaszcza jej najprostsze formy, jak np. turystyka piesza, mogą zyskać na popularności, mogą bowiem - podobnie jak na początku lat pięćdziesiątych - okazać się najtańsze i najdostępniejsze. Być może, będzie to - jeśli nie jedyna, to w każdym razie oferta dla najuboższych grup społecznych. Istnieje bowiem szansa na ograniczenie części kosztów wyjazdu, wynikająca z samodzielności kwalifikownego turysty.

Uczestnictwo w turystyce kwalifikowanej zdeterminowane jest też przez strukturę wiekową i związaną z nią również sprawność fizyczną. Nie jest przypadkiem, że najaktywniejsza jest grupa młodzieży nieobciążona jeszcze obowiązkami rodzinnymi, a następnie osoby starsze - o ile pozwalają im na to warunki zdrowotne.

Nasze badania (J. Zdebski) wskazują, że turystyka kwalifikowana cieszy się w większym zainteresowaniem jako forma aktywności turystycznej wśród osób z wyższym wykształceniem i wśród pracowników umysłowych.

Główny ciężar ruchu turystycznego przejmuje turystyka motorowa i lotnictwo (głównie jako środki transportu), a dominującą formą turystyki są pobyty stacjonarne, rzadziej zaś stałe przemieszczanie, wędrownictwo. Turystyka kwalifikowana w swych rozmaitych formach bazuje na zjawisku stałej mobilności turystów, na ich przemieszczaniu się w przestrzeni. W powszechnym odczuciu komfort uprawiania turystyki kwalifikowanej jest ograniczony i niższy od warunków stwarzanych przez turystkę pobytową, zanjdującą oparcie w hotelu lub pensjonacie.

Kolejnym elementem wyróżniającym turystykę kwalifikowaną jest połączony z jej uprawianiem wysiłek fizyczny. W pojęciu wielu turystów jest to wysiłek odbiegający od wysiłku typowego dla różnych form rekreacji, nierzadko uprawianych podczas pobytów. Wysiłek fizyczny wyróżnia turystykę kwalifikowaną i decyduje - co godne podkreślenia, że wielu krajach zaliczana jest już do sportu.

Traktowanie turystyki kwalifikowanej jako sportu (np. kolarstwo, żeglarstwo, kajakarstwo) jest dość powszechne w niektórych krajach. Zauważyć można też, iż sposób uprawiania turystyki kwalifikowanej w różnych krajach bywa zróżnicowany: od dość popularnego i rozpowszechnionego, lecz zarazem dość bezpiecznego i ułatwionego (w czym ważną rolę odgrywają organizacje turystyczne), po formy bardzo wyspecjalizowane, trudne, niekiedy wręcz niebezpieczne.

Zauważa się, że ten drugi kierunek, eksploracyjno - poszukiwawczy, znajduje coraz więcej zwolenników i pojawianie się nowych, dotychczas niekonwencjonalnych form, tworzy coraz częściej nowe dyscypliny turystyki kwalifikowanej (np. narciarstwo ekstremalne, survival, lotniarstwo). Sposób traktowania turystyki kwalifikowanej jako sportu wynika zatem oceny z współczesnego modelu powszechnego wypoczynku i oceny od strony uczestników turystyki powszechnej.

Turystyka kwalifikowana grupuje formy turystyki wymagające nie tylko umiejętności ze strony osób uprawiających, ale także szeroko rozumianego środowiska umożliwiającego jej uprawianie. Czynnikiem pierwszorzędym, decydującym o sensie uprawiania turystyki kwalifikowanej jest krajobraz, a zwłaszcza jego najbardziej naturalne i harmonijne typy, a także kontakt turysty z otaczającą go przyrodą. To decyduje o podejmowaniu aktywności turystycznej, a także o tworzeniu szlaków turystyki kwalifikowanej.

Stąd kraje o mniej rozbudowanej infrastrukturze technicznej (regulacja rzek, sieć drogowa, itp) mają potencjalne szanse szerszej prezentacji oferty dla turystów kwalifikowanych. Dopóki istnieją obszary i szlaki atrakcyjne dla poszczególnych form turystyki kwalifikowanej, dopóty można zakładać, iż zasoby krajobrazu harmonijnego są w danym kraju liczne i warte ochrony. Ich brak decyduje o tym, iż "prawdziwi" turyści zaczynają poszukiwać takiego krajobrazu poza granicami swojego kraju a nawet kontynentu.

Aktywizuje to tych turystów do organizowania wypraw specjalistycznych i egzotycznych i tu należy doszukiwać się początków trekkingu, trampingu, imprez typu safari itp., co stwarza możliwości zupełnie nowych kontaktów środowiskowych (między innymi uruchomienie odrębnej sieci czasopism poza tradycyjną prasą turystyczną).

W wielu krajach osoby zainteresowane skupiają wyspecjalizowane kluby, przy czym czynniki decydujące o uczestnictwie w klubie bywały i bywają różnicowane:

- jedne mają charakter powszechny, przynależność pociąga za sobą wymierne korzyści, np. zniżki opłat w bazie klubowej, w otrzymywaniu książek i czasopism specjalistycznych etc., co można nazwać modelem tradycyjnym;

- inne skupiają (często niemal wyłącznie) osoby wnoszące pewien kapitał, który jest wspólnym mianownikiem aktywności (np. znakomita większość klubów żeglarskich, skupiających w pierwszym rzędzie właścicieli jachtów, a nie - jak to jest powszechne w Polsce - osoby zainteresowane jachtingiem);

- inne wreszcie tworzą grupy przyjacielskie, dość hermetyczne, których członkowie zainteresowani są jedną dyscypliną turystyki specjalistycznej (np. pletwonurkowie, speleolodzy, alpinisci itp).

Elementem wyróżniających członków tego typu organizacji jest często status finansowy i predyspozycje fizyczne, które pozwalają na działalność w danej dyscyplinie turystyki kwalifikowanej: sprzęt i ekwipunek są najwyższej jakości, wyszkolnie gruntowne i specjalistyczne (choć w tym zakresie wiele spraw reguluje albo system organizacyjny, albo warunki ubezpieczeniowe), zagrożenie związane z uprawianiem tych form turystyki znaczne (toteż kwalifikowane przez firmy ubezpieczeniowe jako ryzyko wynikające z uprawiania sportu).

W Polsce (a także innych krajach zaliczanych obecnie do tzw. postkomunistycznych) turystyka kwalifikowana była przez szereg lat turystyką relatywnie taną, powszechnie propagowaną, nawet wielu turystów niezaliczających się do tej grupy ją uprawiało. Wynikało to nie tylko z przyjętego systemu organizacji i sposobu finansowania turystyki, ale także z naturalnych zasobów środowiskowych naszego kraju oferujących wiele wariantów aktywności stosunkowo łatwej i dostępnej.

Polski model turystyki kwalifikowanej kładzie duży nacisk na krajoznawstwo, stanowiące nieodłączny jej element, a nawet - choć rzadziej - cel wyjazdu turystycznego. Jest to zjawisko godne podkreślenia, bowiem w wielu przypadkach ów krajoznawczy akcent w polskiej turystyce kwalifikowanej wyróżnia ją spośród tych krajów, w których akcent kładzie się na samą aktywność i dokonania oraz na aspekt sportowy.

Jest rzeczą znamieną, że wiele przedsięwzięć z zakresu ochrony przyrody, a z czasem działań ekologicznych zapoczątkowały organizacje turystyczne związane z turystyką kwalifikowaną. Nie wykluczone, że dla wielu uczestników turystyki kwalifikowanej jest to zarazem turystyka ekologiczna, a więc najmniej uciążliwa dla przyrody i krajobrazu. Skądinąd wiadomo, że przy pewnej masowości turystyki, nie da się ukryć także zagrożeń wynikających z nieodżownego zagospodarowania szlaków (schroniska, stacje wodne, przystanie żeglarskie etc.). Jest to niewątpliwie formuła i kierunek przyszłych poszukiwań, które odpowiedzą na pytanie, czy i o ile turystyka kwalifikowana w ciągle zmieniających się warunkach i przekształcających się formach (co widać zwłaszcza w ostatnich 2 - 3 dziesięcioleciach) nie stanie się znaczącym modelem wypoczynku na początku XXI wieku, turystyką uprawianą nie tylko w skali regionu lub kraju, lecz kontynentów, a dzięki usprawnieniu transportu (zwłaszcza lotniczego) - w skali globalnej. Symptomy takich tendencji już obserwujemy.

A-975

INSTYTUT TURYSTYKI - ODDZIAŁ W KRAKOWIE

Praca nie umieszczona
w katalogu.
Zat. do sygn. A-975
(pozostałe prace zatoczeni-
korych nie przebrano).

Zygmunt Kruczek

KADRA KWALIFIKOWANA W ALPINIZMIE

Praca planowa wykonana w ramach
CPBP II grupa temat 3.1.

Symbol.....

Kraków 1987 r.

Spis treści

1. Rodzaje stopni alpinistycznych	str 4
2. Zasady działania kadry alpinistycznej	str 8
3. Wielkość i rozmieszczenie kadry	11
4. System szkolenia kadr w alpinizmie	17
A. Szkolenie podstawowe	19
B. Szkolenie instruktorskie	21
C. Studium Trenerów Alpinizmu	27
D. Formy doskonalenia kadry alpinistycznej	31
5. Wnioski i uwagi końcowe	36
L i t e r a t u r a	37

Spis map.

1. Rozmieszczenie kadry instruktorskiej PZA w 1987 ..	15
2. Rozmieszczenie klubów wysokogórskich w 1985 r.	16

A-975 /załącznik/

BIBLIOTEKA IV
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

ALPINIZM /...../ to szczególny, związany z górami rodzaj sportu którego celem jest wspinanie się na szczyty wbrew trudnościom jakie nastręcza teren.^{1/} Od ludzi uprawiających alpinizm wymaga się wysokich predyspozycji psychicznych i fizycznych, warunkujących wszelką działalność w górach.

Alpinizm współczesny podąża w dwóch kierunkach - sportowym, mającym za pole działania poznane już góry oraz odkrywczy^{1a/} mający na celu działanie w górach niezdobytych, niezbadanych. Ten drugi kierunek ze względu na aspekty poznawcze zbliża się do turystyki kwalifikowanej, stąd też problematykę alpinizmu włączono do badań w Centralnym Programie Badań Podstawowych - grupa II, w temacie 3.1. - "TURYSTYKA KWALIFIKOWANA JAKO MODEL WYPOCZYNKU I KIERUNKI JEJ DALSZEGO ROZWOJU".

W niniejszym opracowaniu analizie poddano problemy kadrowe alpinizmu wychodząc z założenia, że właśnie czynnik ludzki w największym stopniu determinuje rozwój tej dyscypliny.^{1/}

1/. w opracowaniu tym wykorzystano materiały zebrane do pracy Jerzego Turskiego, Problemy kształcenia kadr dla alpinizmu wykonanej pod moim kierunkiem w AWF Kraków, 1987, mmp w Zakładzie Krajoznawstwa i Turystyki Kwalifikowanej AWF Kraków,

KADRA KWALIFIKOWANA W ALPINIZMIE.

1. Rodzaje stopni alpinistycznych.

Uprawianie alpinizmu, i tak regulowane "prawem obyczajowym" i opinią środowiska, poddane jest różnego rodzaju ograniczeniom. Charakter ich najłatwiej jest objaśnić sięgając do porównania z innymi dyscyplinami sportowymi należącymi do tzw. sportów przestrzennych, takimi jak żeglarsstwo czy lotnictwo. Dotyczą społecznej usankcjonowanej zgody na sam fakt i zakres uprawiania danej dyscypliny.

Ograniczenia te opierają się na założeniach, że biorąc pod uwagę niebezpieczeństwa towarzyszące uprawianiu alpinizmu, należy spełniać określone warunki, które dawałyby podstawę uznania posiadania przez alpinistę odpowiedniej wiedzy i umiejętności stanowiących zmniejszenie zagrożenia.

Ograniczenia ujęte w "Regulaminie stopni alpinistycznych" nie mają nic wspólnego z klasyfikacją sportową. Mają przede wszystkim charakter norm mających na celu zmniejszenie własnego zagrożenia, zagrożenia partnera i osób trzecich.

Podstawę dydaktyczną "Regulaminu" stanowi przyjęta w alpinizmie zasada stopniowego podwyższania poziomu trudności technicznych i stopnia skomplikowania wspinaczki. Respektowanie jej jest uważane za jeden z najważniejszych elementów procesu szkolenia alpinisty, niezależnie od formy w jakiej się ono odbywa.

Dodatkowym uzasadnieniem potrzeby istnienia ograniczeń są wymogi ochrony środowiska przyrodniczego Tatr. W tym wypadku "Regulamin" ma stanowić swojego rodzaju barierę selekcyjną.

ograniczając liczbę osób uzyskujących prawo do uprawiania alpinizmu.

Z dniem 31.07.1985 roku weszło w życie Zarządzenie Przewodniczącego OKKPIT w sprawie uprawiania alpinizmu. ^{1/} Nowe przepisy zawarte w tym zarządzeniu normują zasady bezpieczeństwa obowiązujące przy uprawianiu, szczególne wymagania kwalifikacyjne i sposoby ich uzyskiwania.

W interpretacji w/w zarządzenia alpinizmem są dyscypliny sportowe taternictwa powierzchniowego i taternictwa jaskiniowego.

T a t e r n i c t w o p o w i e r z c h n i o w e - rozumiane jest jako poruszanie się w rejonach górskich, skażkowych i po obiektach sztucznych, budowanych lub wykorzystywanych w celach wspinaczkowych. Trudności techniczne /terenowe/ wymagają od alpinisty praktycznej znajomości metod ich pokonywania przy użyciu specjalistycznego sprzętu.

T a t e r n i c t w o j a s k i n i o w e - rozumiane jest jako sportowa działalność jaskiniowa tj. poruszanie się w jaskiniach, w których obiektywne trudności techniczne wymagają praktycznej znajomości metod ich pokonywania, lub użycia specjalistycznego sprzętu i umiejętności posługiwania się nim.

W myśl nowego regulaminu ustalono następujące stopnie alpinistyczne :

1. W taternictwie powierzchniowym :

a/ taternik zwyczajny

b/ taternik samodzielny

1/ Monitor Polski nr 27 z 10.10.1985 r. poz.197.

Zarządzenie Przewodniczącego Głównego Komitetu Kultury Fizycznej i Sportu w sprawie uprawiania alpinizmu.

c/ taternik kandydat

2. W taternictwie jaskiniowym :

a/ zwyczajny taternik jaskiniowy

b/ samodzielny taternik jaskiniowy

c/ taternik jaskiniowy kandydat

Stopnie alpinistyczne mogą uzyskiwać osoby będące członkami organizacji zrzeszonych w Polskim Związku Alpinizmu.

Dokumentem stwierdzającym nadanie stopnia alpinistycznego jest karta taternika. Kartę taternika otrzymuje alpinista po zdaniu egzaminu na podstawowy stopień, w taternictwie powierzchniowym - taternik kandydat, a w taternictwie jaskiniowym - taternik jaskiniowy kandydat.

Zmiana regulaminu stopni alpinistycznych spowodowana została przez sytuację jaka wytworzyła się w ostatnich latach w polskim taternictwie. Dotychczasowe stopnie nie były przestrzegane, szczególnie lekceważyło je młode pokolenie, nie znające czasem bądź nie przyjmujące do wiadomości uprawnień i ograniczeń wynikających z posiadanego stopnia taternickiego.

Dlatego więc zaistniała konieczność wprowadzenia nowego regulaminu. W opinii przewodniczącego Komisji Szkolenia PZA istniały dwa powody, dla których nowy regulamin stopni alpinistycznych był konieczny. 1/

Nowy regulamin stanowi zbiór przepisów bezpieczeństwa niezbędny przy uprawianiu sportu związanego z wielkim ryzykiem dla zdrowia a nawet i życia.

- - - - -

1/ L. Zabdyr, Zmienić regulamin stopni ... i co dalej ?

"Taternik", 1985, nr 1.

Regulamin można więc nazwać zbiorem nakazów i zakazów, jednak głównym celem przepisów jest udzielenie odpowiedzi na pytanie jak dojść do tego by alpinizm można było uprawiać w sposób bezpieczny.

Drugim ważnym zadaniem regulaminu jest w miarę precyzyjna ilościowa ocena stopnia wyszkolenia i kwalifikacji taternika, co jest szczególnie ważne i przydatne w tym trudno wymiernym sporcie. W momencie kwalifikowania na różnego typu obozy i zgrupowania lub przyjmowanie na poszczególne etapy szkolenia, warunek posiadania odpowiedniego stopnia zastępuje konieczność trudnej analizy przebiegu kariery taternickiej danej osoby.

2. Zasady działalności kadry alpinistycznej

W rozdziale trzecim niniejszej pracy zamieszczono podział kadry alpinistycznej dokonany według różnych kryteriów. Odnośnie zasad działalności kadry alpinistycznej, wiążącym będzie podział kadry według umowy o pracę. Największe znaczenie w działalności szkoleniowej posiada kadra zatrudniona na zasadach umowy - zlecenie na okres trwania szkolenia. Kadra zawodowa w obecnym systemie szkolenia ilościowo nie odgrywa większej roli, jednak taka istnieje, a jej pracownicy rekrutują się spośród wybitnych alpinistów o bogatym doświadczeniu wspinaczkowym. Kadra społeczna obecnie nie występuje, a jeśli tak, to sporadycznie.

Jest rzeczą interesującą, jak od czasów powstania alpinizmu zmieniły się zasady działalności kadry.

W okresie międzywojennym i wcześniej działalność szkoleniowa opierała się wyłącznie na zasadach koleżeńskich, a więc kadra opierała się na działalności społecznej.

"Pierwszym, który udzielał rad i wskazówek swojemu klientowi był góral- przewodnik, następnie czynił to doświadczony kolega drugiemu koledze, którego wprowadzał w góry" ^{1/}.

Nie było wówczas do pomyślenia aby za nauczanie zasad wspinaczki można było pobierać wynagrodzenie. Szkolenie odbywało się na zasadzie koleżeństwa. Instruktor pobierający wynagrodzenie narażał się na poważne kłopoty włącznie z wykluczeniem go ze środowiska taternickiego.

1/ R. Kozioł, Trening ogólnorozwojowy i metodyka szkolenia w alpinizmie. Wydawnictwo Monograficzne nr 69. AWP Kraków 1984.

Dzień dzisiejszy generalnie zmienił te zasady. Do lat osiemdziesiątych instruktor nie inkasował wynagrodzenia bezpośrednio za szkolenie. Kluby zobowiązane były do wypłacania stawek instruktorskich lub zwrotu utraconych zarobków w swojej pracy.

Sytuacja zmieniła się diametralnie w latach osiemdziesiątych. Aktualnie stawki instruktorskie ustala GKKFiT według wykształcenia i posiadanego stopnia instruktorskiego. Są one uaktualniane co dwa lata.

Przedstawiona poniżej tabela pozwala się zapoznać z aktualnymi stawkami instruktorskimi.

Tabela nr 1.

Stawki instruktorskie w PZA.

Lp.	Stopień	Wykształcenie	Stawka za 1 godz.	Dodatek za prace w trud- nych warun- kach 100%
1	trener	-	114	228
2	starszy instruktor	wyższe	114	228
		średnie	104	208
3	instruktor	wyższe	93	186
		średnie	84	164
4	młodszy instruktor	wyższe	89	178
		średnie	80	160

źródło : Zarządzenie przewodniczącego GKKFiT nr 20 z 3.11.1986 r.

1/ Zarządzenie przewodniczącego GKKFiT nr 20 z 3.11.1986 r.
w sprawie zasad wynagradzania trenerów oraz instruktorów
sportu, rehabilitacji ruchowej i rekreacji ruchowej.
Dziennik Urzędowy.

Jak widać z powyższych danych stawki te są korzystne, mimo to nie są magnesem dla instruktorów. Na uwagę zasługuje obniżony podatek do 12% od uzyskanych zarobków, podczas kiedy normalny podatek dochodzi do 21%.

Centralny Ośrodek Szkolenia i Komisja Szkolenia systematycznie narzekają na niedobór kadry instruktorskiej na turnusach szkoleniowych. Istniejąca sytuacja jest spowodowana brakiem czasu wynikającym z obowiązków rodzinnych oraz zdecydowaną konkurencją finansową jaką jest praca gospodarcza w klubach wysokogórskich. W praktyce najczęściej kadra instruktorską stanowią młodzi adepci odbywający staż instruktorski oraz "starzy" instruktorzy odciążeni od obowiązków rodzinnych.

Kadra instruktorska prowadzi szkolenia w różnych formach. Kursy wstępne /teoretyczno-skażkowe/organizowane i prowadzone są przez kluby i sekcje zrzeszone w PZA.

Kursy I i II stopnia /letnie i zimowe/ są natomiast realizowane przez :

- szkolenie centralne w COS
- szkolenie klubowe / w klubach i sekcjach PZA/
- szkolenie indywidualne

Do prowadzenia wyżej wymienionych kursów uprawnione są wyłącznie osoby posiadające stopień instruktorski oraz aktualne uprawnienia szkoleniowe /ważna legitymacja/. Za całość każdego szkolenia odpowiedzialny jest kierownik kursu. Do jego zadań należy dobór instruktorów i zgodna z programem realizacja zadań szkoleniowych. Sprawuje on nadzór merytoryczny nad szkoleniem zgodnie z założeniami PZA.

3. Wielkość i rozmieszczenie kadry

Liczba instruktorów PZA zamieszczona w tabeli poniżej nie odzwierciedla precyzyjnie aktualnego stanu kadry instruktorskiej w Polsce. W tabeli ujęto osoby posiadające stopień instruktorski oraz aktualne uprawnienia szkoleniowe / ważna legitymacja/.

Stan ilościowy przedstawiono w tabeli na podstawie listy osób posiadających uprawnienia szkoleniowe PZA. Istnieje konieczność nowelizacji w/w listy w wyniku zmian personalnych, jakie miały miejsce wśród kadry alpinistycznej.

Każda osoba posiadająca stopień instruktorski zobowiązana jest aktualizować swoje uprawnienia szkoleniowe. Odbywa się to w drodze udziału w kursie unifikacyjnym, raz na trzy lata, lub w ramach szkolenia centralnego w COS, co najmniej 1 turnus na okres 3 lat. Data ważności uprawnień jest potwierdzona odpowiednim wpisem w książeczce instruktorskiej, przez Komisję Szkolenia PZA. Prawo do prowadzenia działalności szkoleniowej posiadają wyłącznie instruktorzy legitymujący się aktualnymi uprawnieniami szkoleniowymi. Utrata tych uprawnień następuje automatycznie jeżeli osoba posiadająca stopień instruktorski nie zgłosi się na kurs unifikacyjny, lub jeśli nie uczestniczy w szkoleniu centralnym w COS. Zarząd PZA może zawiesić, lub odebrać stopień instruktorski osobie, która naruszyła przepisy dyscyplinarne PZA. Osobie, która dwukrotnie nie zgłosiła się na kurs unifikacyjny może zostać odebrany stopień instruktorski.

Dotychczas w PZA legitymacje instruktorskie otrzymało ponad 300 osób, jednak nie wszyscy kwapią się do uaktualniania swoich uprawnień szkoleniowych.

Aktualnie na okres maj 1987 - 174 osoby posiadają uprawnienia szkoleniowe.

Kierownicy COS ustawicznie narzekają na niedobór kadry instruktorskiej, sytuacja ta powtarza się na każdym turnusie szkoleniowym. Jest to niewątpliwie poważny problem, który musi być jak najszybciej rozwiązany, aby szkolenie mogło przebiegać w sposób sprawny i bezpieczny. Do chwili obecnej utworzono interwencyjną grupę instruktorów rekrutujących się spośród członków GOPR, będącą do dyspozycji w przypadku niekompletności kadry szkoleniowej w COS. Ta profilaktyka systemowa bardzo często wspomaga kursy szkoleniowe w COS.

Niedobór kadry instruktorskiej wywodzi się w dużej mierze z niesolidności niektórych instruktorów zgłaszających się do szkolenia i poprzestających na samym zgłoszeniu. Jako przykład może służyć sytuacja z roku 1984, kiedy jeden z turnusów / na 8 koniecznych / legitymował się zgłoszeniem aż 12 instruktorów. Komisja wraz z kierownictwem COS musiała debatować nad zaistniałą sytuacją, aby nie urazić odmową zatrudnienia, zawsze połączonych w COS szkoleniowców. Tymczasem problem rozwiązał się sam : przyjechało tylko trzech. 1/

Okres letni to czas większości wypraw alpinistycznych pochłaniających część kadry instruktorskiej. Na poprawę więc dotychczasowej sytuacji niedoboru kadry wpłynie zatrudnienie kilku instruktorów na etatach w COS.

- - - - -

1/ L. Zabdyr, Komisja Szkolenia. Sprawozdanie z prac Zarządu PZA na okres od grudnia 1983 r. do listopada 1986 r., przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA. Zakopane 22-23 listopad 1986.

Na rozmieszczenie kadry instruktorów wpłynęły tradycje środowisk wspinaczkowych oraz oddalenie od gór. Zarówno w pierwszym jak i w drugim przypadku na czele stoją takie środowiska jak : zakopiańskie, krakowskie, warszawskie.

W XIX wieku, kiedy to następował rozwój polskiego alpinizmu, z Zakopanego, Krakowa i Warszawy wyruszało na podbój Tatr najwięcej wspinaczy.

Bardzo istotny jest fakt, że miasta te były centrum inteligencji polskiej i tam właśnie miał początek alpinizm. W miastach tych powstały pierwsze organizacje turystyczne, z których wyodrębniły się później kluby wysokogórskie.

Obecnie Kraków i Warszawa są głównymi ośrodkami alpinistycznymi w Polsce, znajdują się w nich największe skupiska osób uprawiających wspinaczkę, jak również i największa ilość klubów wysokogórskich.

W chwili obecnej zdecydowanie najwięcej czynnej kadry instruktorskiej skupia Kraków, następnie Warszawa, Zakopane i Łódź. Do ośrodków prowadzących aktywną działalność sportową i szkoleniową można zaliczyć m.in. środowiska wrocławskie, gdańskie, poznańskie i katowickie.

Na ilość instruktorów wpływa liczba członków w klubie, w większości przypadków zachowana jest proporcja właściwa. Stan członków poszczególnych klubów przedstawiono w tabeli. Liczby te nie obrazują jednak aktywności alpinistycznej członków w klubach. Np. KW Łódź skupia 265 członków, z których tylko około 50 osób uprawia aktywną działalność alpinistyczną. Sytuacja taka powtarza się we wszystkich klubach z zachowaniem analogicznej proporcji. Nie jest to powód do dumy dla naszych klubów wysokogórskich.

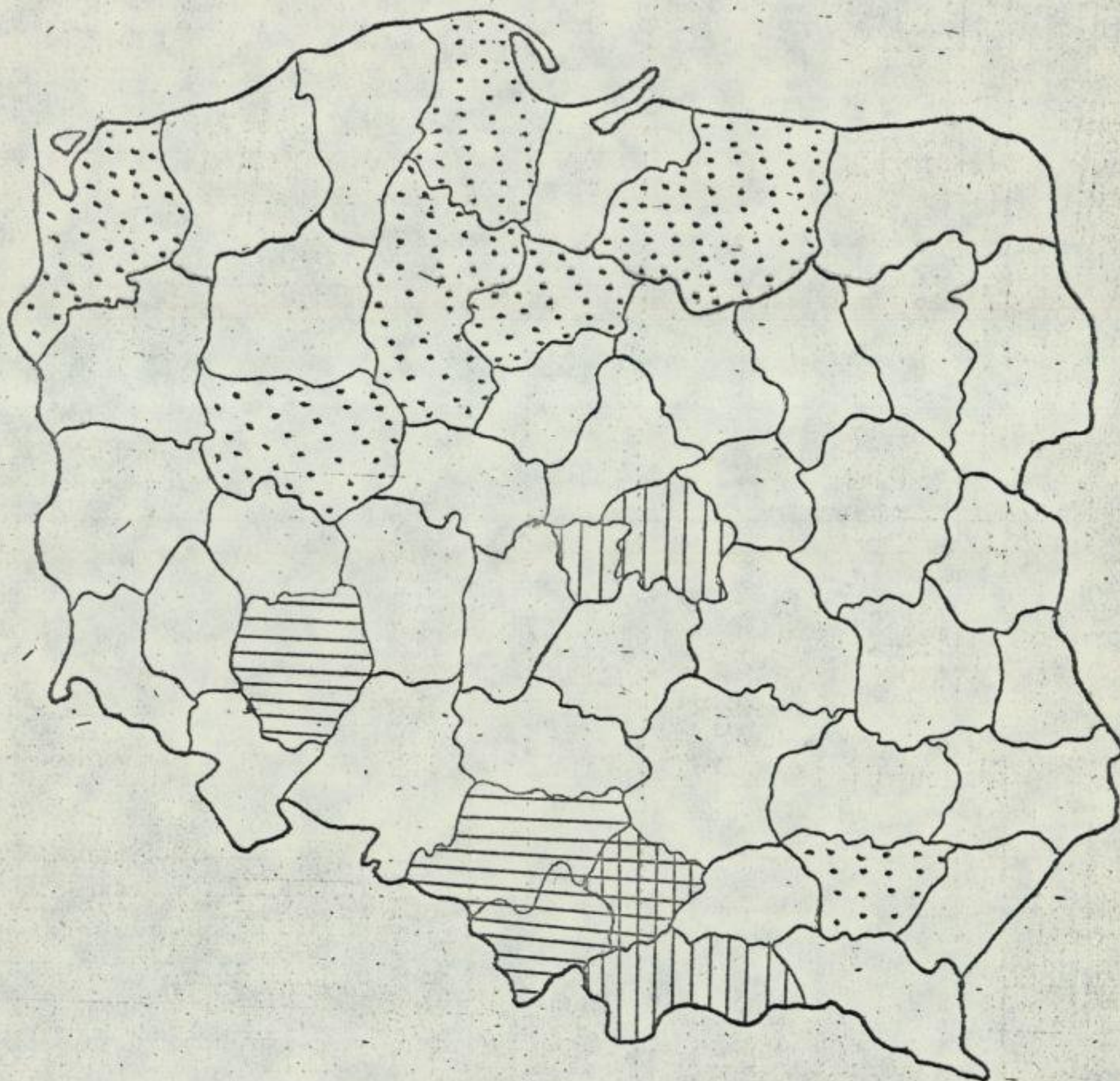
Tabela nr 4

Liczba i rozmieszczenie kadry instruktorskiej w Polsce.

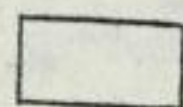
Lp.	Nazwa klubu	Ilość członków	Ilość instruk- torów	Ilość członków na 1 instr.
	POLSKA	5357	174	30
1	KW Bielsko	208	7	29
2	KW Gliwice	251	4	63
3	KW Katowice	293	8	37
4	KW Kraków	553	39	14
5	KW Łódź	265	14	19
6	KW Olsztyn	69	2	34
7	KW Bydgoszcz	109	1	109
8	KW Rzeszów	108	2	54
9	KW Nowy Sącz	54	-	-
10	KW Szczecin	95	4	23
11	KW Toruń	117	2	58
12	KW Trójmiasto	252	5	50
13	AKG Łódź	103	6	17
14	KW Jastrzębie	55	2	27
15	KW Warszawa	484	11	44
16	KW Wrocław	365	8	44
17	PKG Warszawa	238	6	37
18	KW Częstochowa	31	-	-
19	KW Zakopane	238	16	14
20	SKT Warszawa	41	-	-
21	KW Poznań	211	4	53
22	KW Słdecki	107	-	-
23	PTPNÓZ Kraków	23	1	23
24	UKA Warszawa	47	3	16
25	KAKA Kraków	136	11	12
26	AKS Sopot	68	-	-
27	AKA Gdańsk	31	-	-
28	STJ TKKF "Pegaz"	21	-	-
29	KKTJ Kraków	85	3	26
30	WAKS Warszawa	101	-	-
31	KKS Katowice	111	-	-
32	Interklub PTTK W-wa	21	-	-
33	Speleoklub PTTK -"-	174	1	174
34	TKTJ Tarnów	50	-	-
35	Speleoklub AVIN Sosnowiec	80	-	-
36	Speleoklub Dąbrowa Córnicza	51	-	-
37	Speleoklub PTTK Częstochowa	81	-	-
38	AKG AGH	48	-	-

źródło : Lista osób posiadających uprawnienie szkoleniowe
PZA maj 1987. Ilość członków w klubach na dzień
31.12.1985 r. Archiwum PZA Warszawa.

Mapa 1. Rozmieszczenie kadry instruktorskiej PZA w 1987 roku.

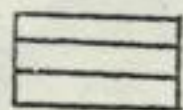
Liczba instruktorów :

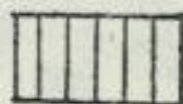
brak

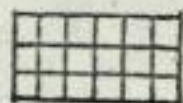
1-5

6 - 15

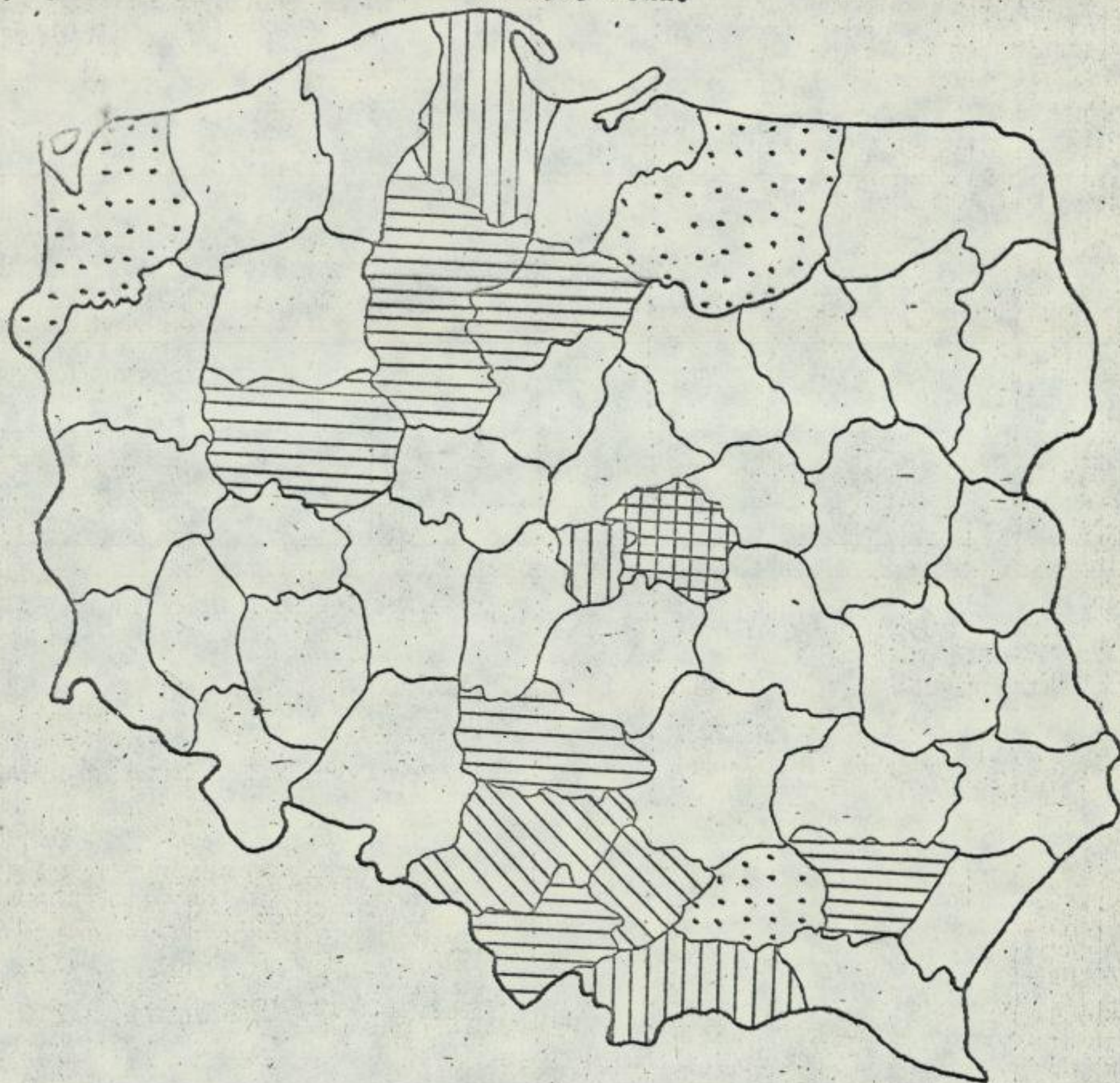

16-50

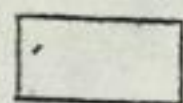

ponad 50

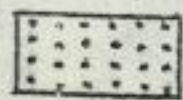
Mapa 2. Rozmieszczenie członków klubów wysokogórskich
w 1985 roku.

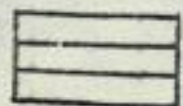
Liczba członków :

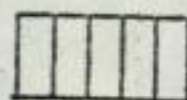
brak

1-100

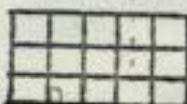
101-300

301-500

500-1000

ponad 1000

4. SYTEM SZKOLENIA KADR W ALPINIZMIE

Na szkolenie w Polskim Związku Alpinizmu składają się organy szkolenia i środki stosowane w ramach szkolenia.^{1/}

Do organów szkolenia zaliczamy :

- Komisję szkoleniową PZA,
- Komisje Szkolenia Klubów i Sekcji zrzeszonych w PZA,
- trenerów i instruktorów PZA

Środki szkolenia to :

- sprzęt i wyposażenie,
- podręczniki, skrypty, programy szkolenia, pomoce naukowe,
- trening,
- urządzenia bazowe /obozowiska, schroniska, COS itp./

Komisja Szkolenia w PZA zajmuje się szkoleniem alpinistycznym. Do jej obowiązków należy opracowanie i aktualizacja programów szkolenia na wszystkich jego etapach. Komisja ta sprawuje nadzór nad Centralnym Ośrodkiem Szkolenia PZA oraz koordynuje działalność Środowiskowych Komisji Kwalifikacyjnych. Zarząd PZA zatwierdził 12 Środowiskowych Komisji Kwalifikacyjnych, które zastąpiły Środowiskowe Komisje Egzaminacyjne od 5 maja 1984 roku. Członkowie Komisji współpracują z innymi komisjami PZA oraz instytucjami w kraju i zagranicą, zmierzając do zwiększenia efektywności szkolenia alpinistycznego.

Bezpośrednio szkoleniem zajmuje się kadra, w skład której wchodzi instruktorzy i trenerzy PZA.

- - - - -

1/ Przepisy i regulaminy dotyczące uprawiania alpinizmu, PZA, W-wa 1986. / do użytku wewnętrznego/.

Kształcenie kadry dla potrzeb alpinizmu odbywa się na kursach instruktorskich. Wyróżnia się dwa etapy szkolenia instruktorskiego, po ukończeniu których absolwenci uzyskują stopnie instruktorskie. Istnieją również kursy unifikacyjne, przeznaczone dla osób posiadających stopnie instruktorskie - służą one aktualizacji uprawnień do prowadzenia szkolenia.

Stopnie instruktorskie nadawane są przez Zarząd PZA na wniosek Komisji Szkolenia. Uprawnienia szkoleniowe wynikające z posiadanego stopnia instruktorskiego podlegają okresowej weryfikacji.

Od roku 1973 w Krakowie organizowane są na AWF szkolenia dla instruktorów przez Studium Trenerów Alpinizmu. Uczestnicy tego studium po pozytywnym jego ukończeniu otrzymują stopień trenerski. Uprawnienia trenera odpowiadają najwyższemu stopniowi instruktorskiemu. Osobę trenera przygotowuje się do pracy szkoleniowej z większym ukierunkowaniem merytorycznym i pedagogicznym.

A. Szkolenie podstawowe.

Realizowane jest ono zgodnie z programem opracowanym przez Komisję Szkolenia. Odbywa się w następujących po sobie etapach.

Pierwszym z nich są kursy wstępne /teoretyczno-skażkowy/ są one organizowane i prowadzone przez kluby i sekcje zrzeszone w PZA. W okresie zimowym prowadzone są zajęcia teoretyczne w ramach kursu, na okres wiosenny przypadają zajęcia praktyczne realizowane na skażkach Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

Po ukończeniu kursu skażkowego, kluby delegują swoich nowych członków na szkolenie I stopnia /letnie tatrzańskie/. Po jego ukończeniu "wspinacz" otrzymuje stopień taternika kandydata i może uczestniczyć w szkoleniu II stopnia /zimowe tatrzańskie/.

Kursy I i II stopnia realizowane są w różnych formach. Największe znaczenie posiada szkolenie centralne, realizowane w Centralnym Ośrodku Szkolenia.

Mniejszy zasięg liczebny posiada szkolenie klubowe oraz szkolenie indywidualne.

Tabela nr 3.

Rozmiary szkolenia w COS w ramach szkolenia I stopnia.

Lato :

Lp.	Rok	Ilość turnusów	Ilość szkolonych osób	Ukończyło
1	1984	4	83	83
2	1985	3 / 3 tyg./	58	43
3	1986	4 / 3 tyg./	66	66

Źródło : Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres 1983/86
przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA.

Tabela nr 4.

Rozmiary szkolenia w COS w ramach szkolenia II stopnia.

Zima :

Lp.	Rok	Ilość turnusów	Ilość szko- lonych osób	Ukończyło
1	1984	2	8	8
2	1985	2	28	24
3	1986	2 / 3 tyg./	46	28

Źródło : Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres 1983/86
przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA.

Celem zapewnienia szkoleniu odbywania się w bezpiecznych warunkach ilość osób przypadających na jednego instruktora nie może przekraczać :

- na kursie wstępnym /skałkowym/ - 4 osób
- na kursie I stopnia /tatrzański letni/ - 3 osób
- na kursie II stopnia /tatrzański zimowy/ - 2 osób

B. Szkolenie instruktorskie.

Problemem kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb alpinizmu zaczęto interesować się po II Wojnie Światowej.

W okresie tym następował stopniowy wzrost tego zainteresowania wspinaczką wysokogórką, zwiększała się również ilość osób chętnych do uprawiania tego sportu. Należało więc sukcesywnie rozwiązywać problem bezpiecznego szkolenia przyszłych taterników.

Rozwiązanie takie spoczywało we właściwym systemie szkolenia oraz stopniowym szkoleniu i doskonaleniu kadry instruktorskiej.

Pierwsze kursy instruktorskie odbyły się kilka lat po wojnie. Były to szkolenia organizowane sporadycznie zależnie od stanu i zapotrzebowania środowiska alpinistycznego. W latach 1968-1975 kursy instruktorskie organizowano w drodze zaocznej. Nie był to jednak najlepszy system szkoleniowy ponieważ brak kontaktu z uczestnikami kursów obniżał poziom całego szkolenia. W/w kursy organizowano sporadycznie przez Komisję Szkolenia Zarządu Głównego Klubu Wysokogórskiego.

Sytuacja uległa zmianie z chwilą powstania Polskiego Związku Alpinizmu. Pierwszy kurs instruktorski realizowany zmodyfikowanym systemem szkolenia odbył się w 1975 roku na Hali Gąsienicowej.

Był to kurs I stopnia, przeszkolone osoby uzyskały stopień pomocnika instruktora alpinizmu.

Od tego momentu szkolenie instruktorskie odbywało się systematycznie. Corocznie organizowany był jeden lub więcej kursów.

W latach 1974/1977 zorganizowano 4 kursy instruktorskie I stopnia / 3 powierzchniowe, 1 jaskiniowy/. Wszystkie one odbyły się na Hali Gąsienicowej. Szkolenie ukończyły łącznie 44 osoby ^{1/}.

Kolejne kursy instruktorskie przedstawiają się następująco.

Tabela nr 5.

Kursy instruktorskie w latach 1977/1980.

Lp.	Rok	Zgłoszeń	Uczestników	Ukończonych	Kierownik	Uwagi
1	1977	19	17	10	Z. Jakubowski	I stopień
2	1977	22	16	13	J. Baryła	I stop. jask.
3	1978	31	18	15	A. Matuszyk	I stopień
4	1978	16	13	12	J. Baryła	I stop. jask.
5	1978	19	16	16	J. Baryła	II stop. łącz.
6	1979	30	23	14	J. Baryła	I stopień
7	1979	16	11	5	J. Baryła	I stop. jask.
8	1979/ 1980	16	15	10	J. Baryła	II stop. łącz.
9	1980	20	15	15	J. Baryła	I stopień
10	1980	18	16	16	J. Baryła	I stop. jask.

źródło : Komisja Szkolenia, Sprawozdanie z prac Zarządu PZA
za okres od marca 1977 do października 1980 r.,
przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA.

1/ R. Kozioł, Przewodniczący Komisji Szkolenia. Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres od marca 1974 do marca 1977 przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA. Zakopane, marzec 1977.

Tabela nr 6.

Kursy instruktorskie w latach 1980/1983.

Lp.	Rok	Zgłoszeń	Uczestników	ukończonych	Kierownik	Uwagi
1	1981	31	21	20	B. Sienicka	I stopień
2	1981	22	12	11	L. Zabdyr	unifikacja
3	1981	19	12	10	A. Natuszyk	II stopień
4	1982	22	16	12	A. Ciszewski	I stopień
5	1983	58	11	11	L. Zabdyr	unifikacja

źródło : Komisja Szkolenia, Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres od października 1980 r do grudnia 1983 r. przedłożone Walnemu Zjazdowi.

W ostatniej kadencji działalności Komisji Szkolenia PZA w latach 1983/1986, oprócz centralnego szkolenia podstawowego, komisja zorganizowała 3 kursy instruktorskie I stopnia oraz trzy kursy unifikacyjne. Zaplanowany kurs II stopnia nie doszedł do skutku z powodu braku chętnych. Dzięki udziałowi w unifikacji 28 osób odzyskało lub przedłużyło uprawnienia szkoleniowe, natomiast spośród 57 absolwentów kursów instruktorskich I stopnia, uprawnienia szkoleniowe uzyskały 42 osoby ^{1/}.

1/ L. Zabdyr, Komisja Szkolenia, Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres od grudnia 1983 r. do listopada 1986 r. przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA. Zakopane 22-23.X.1986.

Po ostatniej zmianie stopni alpinistycznych, modyfikowano również stopnie instruktorskie. Zmiana dotyczyła stopnia pomocnika instruktora, odpowiadającego obecnie stopniowi młodszego instruktora.

Przy ustalaniu i nadawaniu poszczególnych stopni alpinistycznych, Komisja Szkolenia PZA bierze pod uwagę kwalifikacje oraz staż instruktorski. W świetle nowych przepisów PZA - instruktorem może zostać osoba fizyczna - członek organizacji zrzeszonej w PZA, posiadająca odpowiednie kwalifikacje techniczne i dydaktyczne oraz wiadomości teoretyczne niezbędne do prowadzenia szkolenia na kursach, treningach, obozach i zgrupowaniach ^{1/}.

Stopień instruktora może uzyskać osoba, która ukończyła 21 lat życia, posiada wykształcenie co najmniej średnie oraz stopień taternika zwyczajnego. Przyszły instruktor musi odznaczać się nienaganną postawą moralno-etyczną i oczywiście czynnie uprawiać alpinizm. Po ukończeniu z wynikiem pozytywnym szkolenia i odbyciu stażu w COS, Zarząd PZA na wniosek Komisji Szkolenia PZA nadaje stopień instruktorski.

Stopień młodszego instruktora alpinizmu jest najniższym stopniem instruktorskim, kandydaci uzyskują go po spełnieniu następujących wymogów :

- ukończeniu z wynikiem pozytywnym kursu instruktorskiego I stopnia
- odbyciu stażu instruktorskiego w COS podczas co najmniej jednego turnusu letniego szkolenia centralnego

1/ Przepisy i regulaminy dotyczące uprawiania alpinizmu.
PZA, W-wa 1986.

- opinia kierownika COS o pozytywnym zaliczeniu stażu.

Celem uzyskania stopnia instruktora alpinizmu młodszy instruktor musi czynnie szkolić przez okres co najmniej 2 lat, ukończyć kurs instruktorski II stopnia oraz odbyć staż szkoleniowy w COS w czasie trwania jednego zimowego turnusu szkoleniowego.

Stopień starszego instruktora otrzymuje instruktor szkolący czynnie przez 3 lata od chwili uzyskania stopnia instruktora oraz uczesniczący w przynajmniej dwóch turnusach szkoleniowych w COS. Ramowy program szkoleniowy kursów instruktorskich został zamieszczony w aneksie niniejszej pracy.

Kandydaci na kursy instruktorskie I i II stopnia typowani są przez swoje macierzyste kluby i sekcje. Kluby preferują osoby posiadające znaczny dorobek sportowy. Instruktor powinien być przede wszystkim dobrym sportowcem.

Zależnie od posiadanego stopnia instruktorskiego różne są kompetencje szkoleniowe poszczególnych instruktorów. Młodszy instruktor posiada prawo samodzielnego szkolenia na wszystkich kursach podstawowych, tj. wstępnym, I i II stopnia. Instruktor posiada prawo jak wyżej, ponadto może prowadzić niektóre zajęcia na kursach instruktorskich, jak również może pełnić funkcję kierownika na wszystkich etapach szkolenia podstawowego. Starszy instruktor uprawniony jest do prowadzenia zajęć na wszystkich etapach szkolenia instruktorskiego oraz do kierowania szkoleniem instruktorskim.

Celem przebiegania szkolenia zgodnie z zasadami bezpieczeństwa, każdy instruktor zobowiązany jest do prowadzenia działalności szkoleniowej według ustalonych przepisów szkoleniowych i postanowień Komisji Szkolenia PZA.

Zajęcia szkoleniowe winny być prowadzone na uprzednio poznanym terenie, ma to szczególną wagę dla bezpieczeństwa prowadzonego szkolenia. Każdy instruktor powinien dążyć do podnoszenia własnych kwalifikacji sportowych i szkoleniowych oraz dopełniać obowiązków aktualizacji swoich uprawnień szkoleniowych.

Na obecnym etapie działania PZA głównym zadaniem Komisji Szkolenia jest kształcenie nowych instruktorów taternictwa i taternictwa jaskiniowego.

Nie należy chyba nikogo przekonywać, że właśnie do fachowości i aktywności instruktora zależy poziom sportowy, etyczny przyszłych alpinistów. ^{1/}

COS odczuwa nadal brak kadry pomimo pozornie dużej liczby instruktorów. Byłaby ona wystarczająca gdyby wszyscy z nich prowadzili działalność szkoleniową. Niestety znaczna ich część szczególnie instruktorów z dużym stażem szkoleniowym, z różnych powodów nie bierze udziału w szkoleniu. Na kursy zapisują się również osoby, które później bez podania przyczyny nie zjawiają się na zajęciach. Stawia to kierownictwo COS w bardzo kłopotliwej sytuacji.

Reasumując, działalność szkoleniowa jest pracą żmudną i niewdzięczną i na efekty jej czekać trzeba bardzo długo. Mimo to jedynie poprzez długofalową i konsekwentnie prowadzoną pracę szkoleniową można uzyskać zadowalające wyniki.

- - - - -

1/ J. Laryża, Kursy instruktorskie. Taternik, 1978, nr 4.

C. Studium Trenerów Alpinizmu.

Inauguracja tego studium odbyła się w dniu 6 maja 1973 roku w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. ^{1/} Przygotowania do otwarcia tego kierunku trwały kilka lat. Powstanie swoje zawdzięcza ono w dużym stopniu takim osobom jak : doc.dr hab. Adam Pęchalski oraz dr Zbigniew Miernik. Podstawowy ciężar pracy organizacyjnej należał do Komisji Szkoleniowej działającej przy Klubie Wysokogórskim.

Szkolenie prowadzone było w systemie zaocznym w ramach poddyplomowego Studium Trenerów Alpinizmu. Organizacyjnie prowadzone było przez Studium Doskonalenia Kadr AWF, merytorycznie przez Zakład Alpinizmu, finansowo zaś przez PZA. ^{2/}

Kandydaci na w/w szkolenie typowani są przez Komisję Szkolenia PZA, rekrutują się zaś spośród wybitnych instruktorów alpinizmu. Do chwili obecnej odbyły się dwa cykle szkolenia : pierwszy w latach 1973-1976 / studia rozpoczęło 37 osób, ukończyło 14 osób, m.in. M.Bednarek, Z.Jakubowski, W.Jedliński, E. Koisar, R.Kozioł, J.Kukuczka, J.Kurczab, A.Matuszyk, J.Smiałek, A.Zawada/ oraz drugi kurs w latach 1979-1982 /studia rozpoczęły 32 osoby, ukończyło je 6 osób : J.Jaworski, J.Kusina, A.Marczak, T.Solicki, Dobrosława Miodowicz-Wolf i J.Wolf. ^{3/}

^{1/} R.Kozioł, Studium Trenerów w Alpinizmie. Taternik, 1974, nr 4.

^{2/} A.Matuszyk, Zakład alpinizmu AWF w Krakowie. Taternik, 1983, nr 2.

^{3/} A.Matuszyk, op.cit.

W ramach programu dla Poddyplomowego Studium Trenerskiego Alpinizmu organizowanego przez PZA odbywały się wykłady z przedmiotów ogólnych i specjalistycznych. ^{1/} Szkolenie to obejmowało również dwa obozy tatrzańskie, na których odbywały się wykłady z przedmiotów specjalistycznych. Obozy te miały miejsce na Hali Gąsienicowej w Betlejemce.

W ramach szkolenia uczestnicy brali udział w zajęciach praktycznych prowadzonych w skażkach podkrakowskich.

I. Przedmioty ogólne :

1. Fizjologia	- 20 godz.wykł. i 6 godz.ćwiczeń
2. Anatomia	- 20 godz.wykł.
3. Biomechanika	- 16 godz.wykł. i 6 godz.ćwiczeń
4. Medycyna sportu	- 12 godz.wykł.
5. Higiena żywienia	- 6 godz.wykł.
6. Pedagogika	- 12 godz. wykł.
7. Psychologia	- 12 godz.wykł.
8. Socjologia sportu	- 8 godz.wykł.
9. Nauki polityczne	- 4 godz.wykł.
10. Historia KF	- 4 godz.wykł.
11. Teoria sportu	- 20 godz.wykł.
12. Teoria WF	- 16 godz.wykł.
13. Ćwiczenia prakt.	- 16 godz. ćwiczenia

- - - - -

^{1/} Program szkolenia dla Poddyplomowego Studium Trenerskiego Alpinizmu, organizowanego przez PZA w roku 1979/1982. Studium Doskonalenia Kadr AWF w Krakowie. Archiwum.

II. Przedmioty specjalistyczne :

1. Podstawowe wiadomości o górach - 24 godz.wykł.
2. Geografia wysokogórskich regionów świata - 6 godz.wykł.
3. Zarys hist.taternictwa i alpinizmu - 12 godz.wykł.
4. Elementy alpinizmu - 56 godz.wykł.
5. Ewolucja i systematyka w alpinizmie - 5 godz.wykł.
6. Nauczanie i trening - 20 godz.wykł.
7. Planowanie org.działalności alpinistycznej - 7 godz.wykł.
8. Zasady bezpieczeństwa - 24 godz.wykł.
9. Struktura org. i przepisy - 4 godz.wykł.
10. Dokumentacja działalności górskiej - 4 godz.wykł.
11. Zawody sportowe organizowane przez kluby wysokogórskie
12. Zarys taternictwa i alpinizmu jaskiniowego - 8 godz.wykł.

Przedmioty ogólne : 150 godz.wykł. + 56 godz.ćwiczeń

Przedmioty specjalistyczne : 174 godz.wykł.

Razem : 324 godz.wykł. i 56 godz.ćwiczeń = 380 godzin ogółem.

Z zakresu wykładanych przedmiotów obowiązuje :

8 prac kontrolnych

14 egzaminów specjalistycznych i ogólny egzamin dyplomowy.

Tematy prac dyplomowych wykonanych przez słuchaczy Studium obejmują zagadnienia specjalistyczne jak np. : trening alpinistyczny, szkolenie taternickie, topografię i historię zdobywania Tatr.

Prace przyszłych trenerów stanowią cenną pomoc naukową dla studentów oraz dla przyszłych słuchaczy Studium. Uczestnicy tego Studium po ukończeniu szkolenia i złożeniu egzaminów otrzymują dyplom trenera II klasy państwowej - stopień trenera I klasy państwowej można uzyskać dopiero po 5 letniej praktyce w tym zawodzie.

Należy przypomnieć, że na organizacyjnej bazie Studium Trenerów Alpinizmu powstał w 1977 roku Zakład Alpinizmu, prowadzący działalność szkoleniową, wychowawczą i naukową. Kierownikiem zakładu jest dr Andrzej Matuszyk.

Sastanawiamy się często nad celem kształcenia trenerów, jeżeli w tym, co można nazwać modelem ideowo-organizacyjnym polskiego alpinizmu, nie ma w zasadzie miejsca dla funkcji trenera tak pojmowanej, jak w innych dziedzinach sportu wyczynowego. ^{1/}

Status trenera alpinizmu odpowiada obecnie najwyższemu stopniowi instruktorskiemu związanemu z kompetencjami do organizowania i prowadzenia szkolenia w środowisku klubowym, głównie jednak - z przygotowaniem merytorycznym i pedagogicznym do szkolenia instruktorów.

Realizacja kształcenia kadr w tej formie uzależniona jest od Komisji Szkolenia i aktualnych możliwości finansowych PZA.

1/ A. Matuszyk, Op.cit.

D. Formy doskonalenia kadry alpinistycznej.

W dobie dzisiejszych błyskawicznych przemian i sukcesywnego postępu, nie tylko w alpinizmie, silnie potrzeba ustawicznego doskonalenia kadry. Jest to nieodzowny i konieczny warunek rozwoju i postępu w tej dziedzinie.

Jedną z form doskonalenia kadry alpinistycznej są kursy unifikacyjne. Kadra instruktorska PZA ma obowiązek uczestniczyć w takich kursach. Celem ich jest zapoznanie się osób posiadających stopnie instruktorskie z aktualnie stosowanymi w szkoleniu taternickimi metodami /metodyka nauczania poszczególnych przedmiotów, wprowadzanie nowych osiągnięć sprzętowych itp./.

Osoby posiadające stopień instruktorski obowiązane są do aktualizacji swoich uprawnień szkoleniowych.

Odbywa się to drogą udziału w kursach unifikacyjnych, nie rzadziej niż raz na 3 lata. W wyjątkowych wypadkach Komisja Szkolenia może wyrazić zgodę na odbycie kursu unifikacyjnego indywidualnie, podczas jednego z turnusów szkoleniowych w COS.

Program szkolenia unifikacyjnego obejmuje :

1. Przepisy szkoleniowe obowiązujące w PZA /regulamin stopni alpinistycznych, programy szkolenia dla kursów wszystkich stopni, regulamin instruktorów PZA /wykład - 2 godz./.
2. Metodyka nauczania zasad asekuracji w warunkach letnich i zimowych - wykład i zajęcia seminaryjne - 8 godzin.
3. Topografia rejonów Hali Gąsienicowej i Morskiego Oka - seminarium 2 godziny.
4. Zasady prowadzenia zajęć w terenie w warunkach letnich i zimowych - zajęcia praktyczne - 8 godzin.

5. Podstawy autoratownictwa - zajęcia praktyczne 6 godzin.
6. Pierwsza pomoc - wykład + zajęcia praktyczne - 4 godziny.

Szczegółowy program przedstawia każdorazowo kierownik kursu celem zatwierdzenia go w Komisji Szkolenia PZA. Regulamin /program/ kursu unifikacyjnego musi być spójny z programami szkolenia na wszystkich kursach / I i II stopień/.

Ważną sprawą oczekującą dotąd na właściwe rozwiązanie jest problem instruktorów posiadających olbrzymią wiedzę i doświadczenie, jednak z przyczyn kondycyjnych nie mogących uczestniczyć w kursach unifikacyjnych oraz nie mogących szkolić praktycznie.

Istnieje propozycja powstania nowego stopnia instruktorskiego - instruktor wykładowca dla w/v instruktorów. Do chwili obecnej instruktor nie mogący szkolić traci stopień instruktorski.

Inną formą doskonalenia kadry instruktorskiej PZA są wyjazdy na szkolenia instruktorskie do Chamonix /szkolenie odbywa się w ENSA/. Forma takiego doskonalenia warunkowana jest ilością zaproszeń do ENSA. Wyjazdy takie były realizowane już wcześniej, szkoda jednak, że odbywały się w sposób niesystematyczny.

Już w 1960 roku w szkoleniu w Chamonix uczestniczyli dwaj wybitni polscy alpinisci : J. Długosz i Cz. Momotluk. W 1976 roku staż odbyli M. Piekutowski i Z. Wach. Na staż do Chamonix zostają typowani instruktorzy wybijający się w pracy szkoleniowej.

W 1984 roku PZA otrzymał 3 zaproszenia, które w pełni wykorzystano. Staż instruktorski odbyli : P. Malinowski, A. Kułaga, S. Kuśmierczyk. W roku 1985, z powodów obiektywnych nikt nie uczestniczył w w/w szkoleniu.

Rok 1986 był szczególny dla alpinizmu francuskiego. W 1786 roku został zdobyty Mont Blanc. Fakt zaproszenia wyłącznie polskich instruktorów w okresie obchodów 200-lecia zdobycia tego szczytu, jest dowodem szczególnej kurtuazji wobec polskiego alpinizmu. Powodem tego szczególnego zainteresowania polskim alpinizmem były polskie osiągnięcia himalajskie. W tym okresie w stażu instruktorskim uczestniczyli : M. Dąsal, W. Jodliński, W. Świącicki - jako kierownik.

O wyjątkowym uznaniu dla Polaków świadczy akt wyznaczenia na opiekuna profesora ENSA Erika Dekampa, pełniącego między innymi funkcję sekretarza Narodowego Syndykatu Przewodników Górskich i redaktora czasopisma "Vertical". 1/

Polscy instruktorzy uczestniczyli w zajęciach dla aspirantów przewodników, jako jedyni zaproszeni goście zagraniczni. Program stażu obejmował ćwiczenia skalne, śniežno-lodowe oraz ratownictwo górskie. Uczestnicy zapoznali się również z organizacją i zasadami działania zawodowego przewodnictwa we Francji strukturą i technikami ratownictwa gendarmerii górskiej oraz nowoczesnymi metodami pracy placówek meteo.

- - - - -

1/ W. Świącicki, Sprawozdanie ze stażu instruktorskiego w ENSA w okresie 21.07 - 09.09.1986 r., Komisja Szkolenia PZA.

Szczegółowy program szkolenia w ENSA został zamieszczony w aneksie, jak również i kopia zaświadczenia jednego z uczestników, stwierdzająca kompletne uczestnictwo w kursie aspirantów przewodników.

Porównując system szkolenia polskiego i francuskiego, można zauważyć różnice w systemach i organach szkoleniowych.

Wielkość i zasięg szkolenia w ENSA jest nieporównalnie większa, jednorazowo może być szkolonych 800 osób, w Polsce w COS - tylko 30 osób. Różnica zachodzi również w wielkości i fachowości kadry. Instruktor pracujący w ENSA nosi tytuł profesora.

W przyszłości należy więc dołożyć wszelkich starań dla poszerzenia korysnych kontaktów z ENSA, wymaga to jednak odpowiedniego postępowania ze strony PZA.

Wyjazdy do ENSA nie są jedyną formą zagranicznego doszką-
lania kadry alpinistycznej. W 1985 roku dla instruktorów Środo-
wiska krakowskiego oraz kierownika COS, zorganizowano dwutygod-
niowy wyjazd szkoleniowy w Alpy Lawarskie. W szkoleniu tym
brało udział 8 instruktorów.

Należy jeszcze wspomnieć o szkoleniu instruktorów w Alpinis-
tycznej Szkole w Andermatt w Szwajcarii, jak również o wyjazdach
szkoleniowych organizowanych przez Almatu w porozumieniu z
francuską organizacją UCPA.^{1/}

Były to sporadyczne wyjazdy i nie rokowały większej nadziei
na właściwe rozwiązanie kontaktów i współpracy.

- - - - -

1/ P. Nawrot, Szkołka w Chamonix. Tatarnik, 1977, nr 4.

W czasie obrad ostatniego Walnego Zjazdu Delegatów PZA dyskutowano między innymi nad formą doskonalenia kadry instruktorskiej. Wniosek dotyczący doszkalania kadry poprzez spotkania instruktorów w swoich środowiskach i klubach, sformułowały Kraków i Warszawa. Celem tych spotkań miała być wymiana doświadczeń oraz omawianie problemów szkoleniowych.

Jak dotąd jedynie środowisko Łódzkie zaaprobowało tę formę doszkalania kadry instruktorskiej. Po Walnym Zjeździe powstał w Łodzi Łódzki Krąg Instruktorski - realizujący wyżej wspomniane zadanie. Instruktorzy spotykają się co miesiąc prowadząc dyskusje na tematy szkoleniowe. Do chwili obecnej odbyło się 6 takich spotkań. Omawiano na nich :

- 1/ wypadki, taternickie na podstawie kronik GOPR
- 2/ wybory moralne w alpinizmie
- 3/ kwalifikacje kandydatów na kursy instruktorskie
- 4/ psychikę kursanta na kursie skałkowym
- 5/ przygotowanie do sezonu letniego
- 6/ najnowsze osiągnięcia w dziedzinie autoasekuracji.

Niewątpliwie korzystny wpływ na doskonalenie kadry PZA wywarłoby nawiązanie bliższego kontaktu z Komisją VIAA, celem otrzymywania wydawnictw na temat bieżących osiągnięć technicznych. Należałoby by również zwiększyć dostęp do innych wydawnictw o tej tematyce.

Istotnym problemem w akcji doszkalania kadr jest ścisłe współdziałanie między Zarządem PZA a Zakładem Alpinizmu AWP w Krakowie w zakresie kształcenia instruktorów i trenerów alpinizmu - jak również opracowywaniu materiałów szkoleniowych, programów szkoleń itp.

5. WNIOSKI I UWAGI KOŃCOWE.

1/ Rozwój alpinizmu /taternictwa/ oraz bezpieczeństwo jego uprawiania uzależnione jest od kadry alpinistycznej.

2/ Organizacją szkolenia i doskonalenia kadry zajmuje się PZA.

3/ Kadra instruktorska posiadająca aktualne uprawnienia szkoleniowe jest niewystarczająca.

4/ Kłopoty związane z niedoborem kadry posiada COS na poszczególnych turnusach szkolenia.

5/ Kadra skoncentrowana jest w kilku województwach. Terenami uprzywilejowanymi są rejony położone w pobliżu obszarów górskich oraz wielkomiejskie aglomeracje o dużych tradycjach wspinaczkowych.

6/ Nowy regulamin kadry szkoleniowej i stopni alpinistycznych wpłynął w sposób dodatni na poziom szkolenia alpinistycznego.

7/ Poziom szkolenia kadry alpinistycznej w obecnym systemie, należy uznać za zadowalający.

8/ Istnieje konieczność ustawicznego doskonalenia kadry.

9/ Należy zwiększyć możliwość różnych form doszkalania kadry.

L I T E R A T U R A .

1. Atanasow G., Przyczyny za stracha w alpinizma. Wopr.na Fiz. Kult., 1960, v.6.
2. Baryła J., Kursy instruktorskie. Taternik, 1978, nr 4.
3. Bonatti W., Moje góry. W-wa 1967.
4. Kordys R., Taternictwo wczoraj, dziś i jutro. W : Czarny Szczyt. Proza taternicka lat 1904-1939, WL, Kraków 1976.
5. Kozioł R., Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres 1974/77 przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA, Zakopane 1977.
6. Kozioł R., Studium Trenerów w Alpinizmie, Taternik 1974, nr 4.
7. Kozioł R., Trening ogólnorozwojowy i metodyka szkolenia w alpinizmie. Wydawnictwo Monograficzne AWF Kraków, 1984, nr 69.
8. Matuszyk A., Zakład Alpinizmu AWF w Krakowie. Taternik, 1983, nr 2.
9. Nawrot P., Szkółka w Chamonix. Taternik, 1977, nr 4.
10. Nyka J., Kończy się rok 1986. Taternik, 1986, nr 2.
11. Nyka J., Walny Zjazd Klubu Wysokogórskiego. Taternik, 1974, nr 2.
12. Pawlikowski J., Zapiski o Drze Tytusie Chałubińskim. Życie-działalność naukowa i społeczna. PZWL, W-wa 1970.
13. Popko M. /red./, Alpinizm. SiT, W-wa 1974.
14. Radwańska-Paryska Z., Paryski W.M., Encyklopedia tatrzańska. SiT, W-wa 1973.
15. Rebuffat C., Opowieści z Chamonix. Nasza Księgarnia, W-wa 1976.
16. Ryn Z., Istota rywalizacji w alpinizmie. Taternik, 1969, nr 4.
17. Ryn Z., Medycyna i alpinizm. Ser.Nauka dla Wszystkich.Nr 189. PAN, W-wa-Kraków 1973.
18. Ryn Z., Motywacje wspinaczki wysokogórskiej a osobowość alpinistów. Psychiatr.Pol, 1969, nr 4.
19. Ryn Z., Z badań nad relacjami emocjonalnymi alpinistów.

20. Sokołowski J., O istocie i drogach nowoczesnego taternictwa. W : Czarny Szczyt. Proza taternicka lat 1904-1939. WL, Kraków 1976.
21. Solicki T., Komisja Bezpieczeństwa Górskiego PZA. Biuletyn Informacyjny nr 1. W-wa 1986.
22. Szczepański J.A., Na początku były góry. Wierchy. T.18. Kraków 1948.
23. Świącicki, Sprawozdanie ze stażu instruktorskiego w Ecole Nationale de Ski et d'Alpinisme /INSA/ 21-07 - 09.09.1986. PZA, W-wa 1986.
24. Woźniakowski J., Góry niewzruszone. O różnych wyobrażeniach przyrody w dziejach nowożytnej kultury europejskiej. Czytelnik, W-wa 1974.
25. Wójcicki J., Zasoby i kształcenie kadry dla potrzeb turystyki górskiej. Praca Magisterska A.F Kraków 1985.
26. Zarucki M., Na bezdrożach tatrzańskich. SiT, W-wa 1958.
27. Zdebski J., Psychologiczne i społeczne uwarunkowania taternictwa. Wydawnictwo Monograficzne. Nr 20, A.F Kraków 1984.
28. Zabdyr L., Sprawozdanie z prac Zarządu PZA za okres 1983/86, przedłożone Walnemu Zjazdowi Delegatów PZA, Zakopane 1986.
29. Zabdyr L., Zmienić regulamin stopni ... i co dalej ? Taternik, 1985, nr 1.
30. Program szkolenia dla Poddyplomowego Studium Trenerskiego Alpinizmu, organizowanego przez PZA w roku 1979/82. Studium Doskonalenia Kadr A.F /Archiwum/ Kraków 1979.
31. Przepisy i regulaminy dotyczące uprawiania alpinizmu, PZA, W-wa 1986 / do użytku wewnętrznego/.
32. Zarządzenie Przewodniczącego CKKFIS z dnia 10.10.1985 r. w sprawie uprawiania alpinizmu. Monitor Polski 1985, nr 27.
33. Zarządzenie Przewodniczącego CKKFIT z dnia 03.10.1986 r. w sprawie zasad wynagradzania trenerów oraz instruktorów sportu, rehabilitacji ruchowej i rekreacji ruchowej. Dziennik Urzędowy. 1986.